

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Proměna mezilidských vztahů za Kulturní revoluce v díle Bouřit se je
správné**

Transformation of interpersonal relations during Cultural revolution in the
book Son of the revolution

OLOMOUC 2016 **Michaela Petrová**

vedoucí diplomové práce: **Mgr. Kamila Hladíková, Ph.D.**

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
PETROVÁ Michaela	Čajkovského 923, Hradec Králové - Malšovice	F111070

TÉMA ČESKY:

Proměna mezilidských vztahů za Kulturní revoluce v díle Bouřit se je správné

TÉMA ANGLICKY:

Transformation of interpersonal relations during Cultural revolution in the book Son of the revolution

VEDOUcí PRÁCE:

Mgr. Kamila Hladíková, Ph.D. - ASH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Cílem mé bakalářské práce bude analýza děl čínských spisovatelů, kteří si osobně prošli čínskou Kulturní revolucí. Stěžejním dílem je kniha Bouřit se je správné od Liang Henga, s níž budu porovnávat české překlady knih, kde je Kulturní revoluce buď hlavním tématem, nebo se děj na jejím pozadí odehrává. Ve své práci se zaměřím na motiv rodiny, lásky a přátelství. Zároveň zaznamenám změnu postojů a přesvědčení, kterou činští občané prošli během procesu revoluce. Bude se tedy jednat spíše o sociologický pohled s cílem zdokumentovat dopady Kulturní revoluce na obyčejné občany ČLR ve vybraných dílech.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- FAIRBANK, John F. Dějiny Číny. Přel. Martin Hála, Jana Hollanová, Olga Lomová. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1998. 656 s. ISBN 80-7106-249-9
- HONG, Zicheng. A history of contemporary Chinese literature. Přel. Michael M. Day 1. vyd. Leiden: Brill, 2009. 636 s. ISBN 978-90-04-15754-5
- HRDLÍČKOVÁ, Věna. Jarní hlasy. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1989. 290 s. ISBN 80-205-0022-7
- LIANG, Heng. Bouřit se je správné. 1. vyd. Přel. Hála, Martin. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1994. 262 s. ISBN 80-7106-091-7
- SULLIVAN, Lawrence R. Historical dictionary of the Chinese communist party. 1. vyd. Lanham : Scarecrow Press, 2012. 400 s. ISBN 978-0810872257
- YAN, Lianke. Služ lidu. 1. vyd. Přel. Andělová, Petra. Praha : BB art, 2008. 157 s. ISBN 978-80-7381-278-2
- YING, Li-Hua. Historical dictionary od modern Chinese literature. 1. vyd. Maryland : Scarecrow Press, 2009. ISBN 081085516X

Podpis studenta: .....

Datum: .....

Podpis vedoucího práce: .....

Datum: .....

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma *Proměna mezilidských vztahů za Kulturní revoluce v díle Bouřit se je správné* vypracovala samostatně a uvedla v ní veškeré použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne

Michaela Petrová

Anotace

Příjmení a jméno autora: Petrová Michaela

Název katedry a fakulty: Katedra asijských studií, Filosofická fakulta

Název diplomové práce: Proměna mezilidských vztahů za Kulturní revoluce v díle *Bouřit se je správné*

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Kamila Hladíková, Ph.D.

Počet znaků: 87 576

Počet stran: 56

Počet zdrojů: 39

Klíčová slova: analýza, memoár *Bouřit se je správné*, čínská literatura 20. století, Konfucius, Kulturní revoluce, Mao Zedong, mezilidské vztahy

Cílem mé bakalářské práce bude analýza děl čínských spisovatelů, kteří si osobně prošli čínskou Kulturní revolucí. Stěžejním dílem je memoár *Bouřit se je správné* od Liang Henga, k němuž doplním české překlady děl, kde je Kulturní revoluce buď hlavním tématem, nebo se děj na jejím pozadí odehrává. Jedná se o novelu „Služ lidu!“ spisovatele Yan Liankeho, a povídky „Dopis“ Feng Jicaie a „Naše střední generace“ od Shen Rong. Ve své práci se zaměřím na motiv rodiny, lásky a přátelství. Zároveň zaznamenám změnu postojů a přesvědčení, kterou čínští občané prošli během procesu revoluce. Bude se tedy jednat spíše o sociologický pohled s cílem zdokumentovat dopady Kulturní revoluce na obyčejné občany ČLR na základě analýzy vybraných děl.

V této části chci poděkovat Mgr. Kamile Hladíkové, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské diplomové práce, její ochotu, cenné připomínky a především za trpělivost a čas, který mé práci věnovala.

Obsah:

Ediční poznámka	8
Převod jmen postav z české transkripce do pinyin	9
Seznam zkratk	10
Úvod	11
TEORETICKÁ ČÁST	13
1. Kulturní revoluce 无产阶级文化大革命	13
1.1. Kampaň „proti pravičákům“ 反右派们争	13
1.2. Velký skok 大跃进	14
1.3. Začátek Kulturní revoluce.....	14
1.4. První fáze - řádění Rudých gard.....	15
1.5. Druhá fáze – vyslání na venkov	16
1.6. Uklidnění situace.....	17
1.7. Situace intelektuálů během Kulturní revoluce	17
1.8. Konec Kulturní revoluce	18
2. Osoba Mao Zedonga 毛泽东	18
2.1. Zrození komunisty	18
2.2. Mao Zedong u moci	19
2.3. Kult osobnosti	20
3. Vliv Kulturní revoluce na čínskou literaturu	20
3.1. Literatura za Kulturní revoluce	20
3.2. Literatura po ukončení Kulturní revoluce	21
4. Mezilidské vztahy v Číně	21
4.1. Mezilidské vztahy v konfucianismu 儒家.....	22
4.1.1. Konfucius 孔子 a jeho učení	22
4.1.2. Rodina v konfucianismu.....	23
4.1.3. Přátelství.....	23
4.1.4. Konfucianismus ve 20. století	24
4.2. Vztahy během Kulturní revoluce	25
PRAKTICKÁ ČÁST	26
5. Memoár Bouřit se je správné	26
5.1. Děj.....	27
5.2. Analýza	27

5.3. Shrnutí analýzy.....	35
6. Povídka „Naše střední generace“	35
6.1. Děj.....	36
6.2. Analýza	36
6.3. Shrnutí analýzy.....	38
7. Povídka „Dopis“	38
7.1. Děj.....	39
7.2. Analýza	40
7.3. Shrnutí analýzy:	42
8. Novela „Služ lidu!“	43
8.1. Děj.....	43
8.2. Analýza	43
8.3. Shrnutí analýzy.....	46
9. Závěrečné shrnutí analýz	47
9.1. Vztah rodič–dítě	48
9.2. Vztah manželů a milenců	48
9.3. Přátelství.....	49
Závěr	50
Summary.....	52
Seznam literatury.....	53

Ediční poznámka

Ve své bakalářské práci jsem pro přepis čínských znaků použila mezinárodně uznanou transkripci pinyin 拼音 bez tónů. Výjimku jsem udělala pouze u čínských měst Peking a Šanghaj, které jsem ponechala v jejich české podobě. Čínské znaky v celém textu jsou ve zjednodušené podobě. Pokud se jméno nebo termín v práci vyskytuje častěji, je opatřen znaky pouze při první zmínce. Přímé citace z knih jsem zvýraznila kurzívou pro lepší přehlednost. Vzhledem k tomu, že ve všech vybraných dílech, z nichž cituji v praktické části, je použita česká transkripce, tuto podobu jsem neměnila. Pro své poznámky k nim jsem ale použila transkripci pinyin. Na straně 9 jsem pro lepší přehled uvedla přepis jmen postav z české transkripce do pinyin.

Převod jmen postav z české transkripce do pinyinu

Česká transkripce

Pinyin

Memoár *Bouřit se je správné*

Vyšetřovatel Liou

Vyšetřovatel Liu

Pcheng Ming

Peng Ming

Povídka „Naše střední generace“

Lu Wen-tching

Lu Wenting

Ředitel nemocnice Čao

Ředitel nemocnice Zhao

Ja-fen

Yafen

Povídka „Dopis“

Wu Čung-i

Wu Zhongyi

Čao Čchang

Zhao Chang

Novela „Služ lidu!“

Wu Ta-wang

Wu Dawang

Liou Lien

Liu Lian

Seznam zkratek

ČLR	Čínská lidová republika
KMT	Guomindang
KS	Komunistická strana Číny
USA	Spojené státy americké

Úvod

Velká proletářská kulturní revoluce, probíhající v letech 1966-76, je známá jako jedno z nejtemnějších období v čínských dějinách 20. století. Obrovský byl nejen počet obětí, ale také její vliv na životy, zvyky, tradice, myšlení i vztahy obyčejných lidí. Důvodem předsedy Mao Zedonga a jeho stoupců pro rozpoutání Kulturní revoluce bylo očištění Komunistické strany Číny od jeho ideových a politických odpůrců. Pro dosažení tohoto cíle byla země uvržena do chaosu, o jehož následcích na mezilidské vztahy bude pojednávat má práce.

Mým cílem bylo vytvořit obraz čínské společnosti, respektive mezilidských vztahů v ní, během tohoto desetiletého období. Za využití konkrétních literárních děl jsem zaznamenala proměny vztahů tak, jak jsou ve vybraných dílech prezentovány. Zaměřila jsem se na faktory, které mezilidské vztahy za Kulturní revoluce v dílech ovlivnily nejvíce a také na to, jaké byly jejich dopady na čínské občany. V mnou vybraných knihách jde tedy o pohled na tuto etapu čínských dějin očima obyčejného Číňana, který si touto dobou osobně prošel a poté své pohledy zdokumentoval ve svém díle - pracovala jsem s memoárem a doplnila díly beletristickými.

Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. V teoretické části bylo podstatné nejprve zařadit Kulturní revoluci do kontextu čínských dějin. S Kulturní revolucí je neodmyslitelně spojena osoba Mao Zedonga a jeho kult osobnosti. Byl to právě on, kdo zahájení podnítl a jehož smrt vše ukončila. Proto jsem se na jeho osobu zaměřila více a pokusila se vysvětlit, co ho dovedlo k myšlence Kulturní revoluce. Dále jsem stručně shrnula literaturu v období během Kulturní revoluce i po ní – 80. léta období liberalizace. Spisovatelé již nebyli tolik omezováni striktními ideologickými pravidly a mohli se – v určitých mezích – vyjádřit i k tématu Kulturní revoluce. Dvě povídky z této doby jsem využila v praktické části své práce. Teoretickou část jsem zakončila charakteristikou mezilidských vztahů - od dob Konfucia až do současnosti -, abych vytvořila základ pro pozdější vyvozování závěrů, týkajících se proměn vztahů mezi lidmi.

V následující praktické části budu pracovat se čtyřmi tituly – mými primárními zdroji – přeloženými do českého jazyka. Jejich děj se odehrává na pozadí Kulturní revoluce a sleduje příběhy obyvatel Číny a jejich nejbližších, kteří jsou jí plně zasaženi.

Mým hlavním zdrojem je memoár¹ *Bouřit se je správné* od Liang Henga (梁恆), narozeného roku 1954 v provincii Hunan. Kniha vyšla za spolupráce jeho manželky Judith Shapiro. Tato publikace poskytuje komplexní obraz čínské společnosti za Kulturní revoluce. Popisuje celé toto desetileté období očima autora – obyčejného studenta – od samého vypuknutí až po konec v roce 1976, a pokračuje až k jeho odjezdu z ČLR do USA na začátku 80. let. Lze v něm tedy dobře sledovat proměnu jeho vztahů, postojů a názorů, což je pro mou práci směrodatné. Této publikaci jsem se tedy věnovala nejvíce a další tři díla – beletristická - vybrala jako doplnění obrazu vztahů během Kulturní revoluce. Každé z nich má odlišnou základní myšlenku a poukazuje na jiný problém Číňanů v období Kulturní revoluce.

Druhou publikací, kterou jsem zahrnula do svého rozboru, je Yan Lienkeho (阎连科) novela *Služ lidu!* (为人民服务). Toto satirické dílo, v Číně dodnes zakázané, vynáší na povrch témata, která byla během Kulturní revoluce tabuizovaná, a demonstruje je na životě vojáka oddaného režimu.

Poslední dvě díla, povídky, jsem vybrala z povídkového souboru Věny Hrdličkové *Jarní hlasy*. V souboru jsou zařazeny práce autorů píšících v období politického i literárního uvolnění 80. let 20. století. Spisovatelé se prostřednictvím povídek snaží vyrovnat s vlastními pocity a zkušenostmi z dob Kulturní revoluce. Jedná se o povídku „Dopis“ (啊!) Feng Jicaie (冯骥才), která vyšla v Číně roku 1979, a druhou z roku 1980 „Naše střední generace“ (人到中年) od Shen Rong (谌容).

Popis každého díla je doplněn konkrétními úryvky z knihy, abych demonstrovala, jakým způsobem jsou vztahy mezi lidmi, jejich vývoj a proměny, zachyceny ve vybrané literatuře. Nejvíce jsem se zaměřila na vztahy v rodině, konkrétně vztah rodič - dítě a manžel - manželka. Dále jsem zkoumání podrobila i přátelské a milostné vztahy. Svou hypotézu o tom, že vztahy v čínské společnosti byly během Kulturní revoluce – dle popisu autorů děl - silně narušeny a ovlivněny převážně v negativní rovině, jsem analýzou následně potvrdila nebo vyvrátila.

---

¹ Dílo je označeno jako memoár přímo spoluautorkou Judith Shapiro, která na základě popisu vzpomínek svého manžela Liang Henga tento příběh sepsala a publikovala v New Yorku (vydavatelství Vintage Book) roku 1983 jako *Son of the revolution* (Shapiro 2012: předmluva)

TEORETICKÁ ČÁST

1. Kulturní revoluce 无产阶级文化大革命

Tato kontroverzní událost světových dějin, nazývaná také Velká proletářská kulturní revoluce (无产阶级文化大革命), je bezesporu nejvýznamnějším, a zároveň nejtragičtějším obdobím v novodobých čínských dějinách. Ačkoliv její hlavní – militantní část – trvala „pouhé“ tři roky, probíhala v letech 1966 – 1969, nastolený teror pokračoval dál a oficiálně tak byla ukončena až roku 1976. Často je toto období nazývané jako „desetiletí chaosu a rozvratu“. (Obuchová 1999: 148)

Pro pochopení souvislostí, které k rozpoutání Kulturní revoluce vedly, je třeba zajít dále do novodobé čínské historie. Kulturní revoluci předcházela dvě jiná zásadní období, která její směřování výrazně ovlivnila – Kampaň „proti pravičákům“ (反右派们争) a Velký skok (大跃进).

1.1. Kampaň „proti pravičákům“ 反右派们争

Kampaň „proti pravičákům“ byla nejničivější kampaní v Číně ve 20. století. Obrátila se proti intelektuálům, kteří do té doby zaujímali v čínské společnosti významné postavení. Probíhala v letech 1957-58 a reagovala na nečekaně kritické výsledky Kampaně Sta květů (百花运动)(1956-57), při níž dostali intelektuálové možnost svobodně se vyjádřit k vedení Komunistické Strany Číny (中国共产党) - vládnoucí politické strany. Za „pravičáky“ byli označeni lidé ve Straně i mimo ni, kteří se odvážili během kampaně Sta květů její vedení kritizovat. Následně byli potrestáni peněžní pokutou, krutým zacházením, vyloučením ze Strany či odesláním do pracovního tábora. Během Kulturní revoluce byly procesy s „pravičáky“ obnoveny a bylo vyměřeno více trestů než během samotné kampaně. (Sullivan 2012: 16-17)

1.2. Velký skok 大跃进

V roce 1956 vyhlásil předseda Komunistické strany Číny Mao Zedong (毛泽东) - jistý si svým neotřesitelným postavením a zároveň povzbuzen výsledky první „pětiletky“ (1953-1957) - „pětiletku“ druhou - tzv. Velký skok vpřed. Tato masová akce, probíhající v letech 1958 - 1960, měla Čínu postavit na roveň nejrozvinutějších zemí, jako byla Velká Británie a USA a zároveň upevnit socialistickou morálku. Po dvou letech intenzivní práce se Čína měla stát vysněným rájem komunismu. (Chan 2001: 16)

Mao se snažil řešit velký nárůst obyvatel a jejich potřebu potravin a zboží, zároveň chtěl za každou cenu – v převážně zemědělské Číně – zvýšit průmyslovou produkci. Akce začala masovou výstavbou zavodňovacích kanálů a pokračovala výrobou oceli, v jejíž produkci chtěli do patnácti let dostihnout Velkou Británii. Lidé, nadšeni vidinou ráje, pro Maa robotovali s obrovským nadšením. Úroda v roce 1958 byla opravdu rekordní a vypadalo to, že Čína našla svou cestu. Další rok však lidé obrovské nasazení nevydrželi. Úrodu se nedařilo sklízet, protože pracovali také na veřejně prospěšných stavbách a zároveň vyráběli ocel. To se projevilo nedostatkem potravin, lidé oslabeni umírali na nejrůznější nemoci a vyčerpání. (Bakešová 2003: 62-66) Prvním, kdo se odvážil Maa informovat o pohromě, kterou rolníkům přinesl Velký skok, byl Peng Dehuai (彭德怀) – ministr obrany a Mao Zedongův dlouholetý spolubojovník. Mao však jeho varování vzal jako osobní útok a zbavil Penga doživotně všech funkcí. (Fairbank 1998: 413). Experiment tedy pokračoval dál a v letech 1959-1961 si vyžádal 15-43 milionů obětí, kteří zemřeli v důsledku hladomoru. (Manning, Wernheuer 2012: 1) Po neúspěchu Velkého skoku se Mao na čas stáhl do ústraní a nechal „ekonomisty“ ve své vládě, aby napravili nejhorší škody po Velkém skoku.

1.3. Začátek Kulturní revoluce

Počátek Kulturní revoluce je datován do roku 1966, ale za její samotné zahájení - úvodní výstřel - je považováno zasedání politbyra Ústředního Výboru KS Číny, které se konalo v září roku 1965. Předseda Mao Zedong zde požadoval pokračování školské reformy započaté v roce 1958 a také kritiku dramatu historika Wu Hana (吴晗): *Hai Rui opouští úřad* (海瑞罢官). Hra skrývala – alespoň podle Maova mínění - podobenství vztahu Mao Zedonga a Peng Dehuaie, kterého Mao nechal sesadit z funkce. Politbyro tyto požadavky odmítlo, a tím vyprovokovalo Mao Zedonga k akci. (Bakešová 2003: 84)

1.4. První fáze - řádění Rudých gard

Po odmítnutí politbyra – obávali se další katastrofy ve formě nového Velkého skoku – se Mao stáhl na čas z Pekingu. Odjel na jih a připravoval novou revoluci. Cílem snažení bylo očistit stranu od jeho politických odpůrců a vyvolat konflikt, který by mu získal zpět vliv. (Bakešová 2003: 76) Role hlavního pomocníka v Maově bitvě se okamžitě ujala jeho manželka Jiang Qing (江青). Uvědomovala si moc médií a chytře ji využila k manipulaci s masami. Základnou Kulturní revoluce se stala Šanghaj, kde „rekrutovala“ ambiciózní umělce a dramatiky, které využila pro Maovi ideologické boje. Spojila se s tajemníkem šanghajského městského výboru KS Číny Zhang Chunqiaoem (张春桥) a Yao Wenyuanem. (姚文元), šanghajským literárním kritikem a ředitelem oddělení literatury a umění deníku Jiefang ribao (解放日报). Právě Yao Wenyuan publikoval 10. 10. 1965 kritiku Wu Hanovy² divadelní hry *Hai Rui opouští úřad*. Hra byla samotným předsedou chápána jako satirická alegorie k jeho odvolání maršála Peng Dehuaie z funkce, a tak i útokem na jeho osobu. Následně rozpoutaná kritická kampaň proti Wu Hanovi je považována za začátek Kulturní revoluce. (Guo, Song, Zhou 2006: 102)

Jako hybnou sílu tohoto procesu si zvolil mladé lidi, studenty. Je samozřejmě otázka, jak se mu podařilo ovlivnit masy mladých lidí, aby slepě následovali jeho vůli. Vysvětlení tkví v mentalitě a hlavně v historickém vývoji Číny. „*Při pohledu na Kulturní revoluci v Číně si proto musíme představit společnost, jež se nechá řídit Velkým vůdcem a stranickou diktaturou jen proto, že jsou její občané politicky pasivní a poslušní úřadu a moci.*“ (Fairbank 1998: 422) Významným Maovým spojencem byl člen politbyra maršál Lin Biao (林彪), který nechal vytisknout nechvalně proslulou Rudou knížku - „Bibli“ Kulturní revoluce - s citáty předsedy Maa. (Yan, Gao 1996: 183)

„*Čínská mládež reprezentuje aktivní, vitální sílu Číny. Je velmi důležité, aby bylo čínské mládeži poskytnuto vzdělání, a Lize mladých musí být věnována speciální pozornost, a to především jejich problémům a zájmům.*“ (Rudá knížka) (Ostřížek 2013)

---

² Wu Han (吴晗) byl místostarosta Pekingu a známý historik, specializující se na období vlády dynastie Ming (Hong 1978: 11)

Spory se přenesly na univerzity a studenti, „motivovaní“ Maovými provokatéry a podporováním skupinou šanghajských intelektuálů, které přivedla Jiang Qing, vyrazili do boje proti „pravičáctví“. Signálem, a samotným zahájením této „války“ studentů proti nepřítelům Kulturní revoluce, byly plakáty vyvěšené na Pekingské universitě, tzv. *plakáty psané velkými znaky - dazibao* (大字报)³. (Brady 2003: 146) Obětí jejich řádění mohl být kdokoli, kdo byl označen jako nepřítel režimu. Sami sebe nazývali Rudými gardami (红卫兵). (Bakešová 2003: 88)

Rudé gardy, které se skládaly z dětí už od devíti let a plnily svou destruktivní funkci velmi dobře. Fanaticky obdivovaly svého vůdce, mávaly Rudými knížkami a rozpoutaly v zemi opravdový teror. Země byla paralyzována, školy zavřeny, lidé se báli vycházet. *„Tato studentská mládež, chlapci i děvčata ve věku od devíti do osmnácti let, se potulovala po ulicích s rudými páskami na rukávech a zastavovala kohokoli, kdo jim připadal zasažený tradičním vzděláním nebo cizími vlivy, a na místě nad ním vykonávala své pojetí spravedlnosti.“* (Fairbank 1998: 433)

Stejně bylo nakládáno i s kulturními památkami nebo „revizionistickými“ či „pravičáckými“ knihami. Ideový cíl zápasu těchto bojovníků bylo vítězství nad „čtyřmi starými“: myšlenkami, kulturou, zvyklostmi a návyky. V rámci tohoto boje mohl být kdokoli vytažen na ulici, zbit, zostuzen nebo i zabit. (Fairbank 1998: 432-433)

1.5. Druhá fáze – vyslání na venkov

V druhé fázi Kulturní revoluce pronikaly Rudé gardy na venkov. Země se ocitla v absolutním chaosu, jednotlivé frakce Rudých gard bojovaly i mezi sebou.

Mao Zedong pochopil, že se situace vymyká kontrole. Anarchie, kterou rozpoutal, hrozila vypuknutím občanské války. *„Pod tímto tlakem Mao konečně v červenci 1968 Rudé gardy, jež podle něj splnily své poslání, rozpustil a nařídil armádě, aby vytvořila revoluční výbory ve všech provinciích.“* (Fairbank 1998: 435) Revoluční gardy byly rozpuštěny a miliony mladých lidí byly poslány na venkov „pomoci hospodářství“. V konečném důsledku byli odsouzeni k ponižující a namáhavé práci v zemědělství, často ve velmi obtížných podmínkách, odtrženi od svých rodin. (Fairbank 1998: 435)

---

³ Dále jen „dazibao“

1.6. Uklidnění situace

Zdánlivým zakončením Kulturní revoluce se stal 9. Sjezd KS Číny v dubnu 1969, kde hlavní Maův spolupracovník Lin Biao přednesl zprávu o výsledcích Kulturní revoluce: strana byla jednotná, státní funkcionáři nahrazeni, stanovy změněny. (Bakešová 2003: 92) Nenávistné a likvidační kampaně však pokračovaly dál, stejně jako pokračoval kult Maovy osobnosti.

1.7. Situace intelektuálů během Kulturní revoluce

V praktické části této práce budu pracovat s literárními díly, z nich většina zachycuje život intelektuálů během Kulturní revoluce. Proto je důležité alespoň stručně přiblížit, v jaké situaci se tato společenská skupina nacházela. Do kategorie intelektuálů byli zahrnuti lidé zaměřující se především na umění, literaturu, filosofii a vzdělávání. (MacFarquhar, Fairbank 1991: 79)

Intelektuálové byli v Číně uznávaní a měli na společnost velký vliv⁴. Během Kulturní revoluce se jejich postavení změnilo. V letech 1963-64 vůči nim vyjádřil Mao Zedong nedůvěru. Byl rozčarovaný, protože nesplnili jeho očekávání, týkající se šíření idejí třídního boje, a maximálně se nepodřídili jeho směrnicím. (MacFarquhar, Fairbank 1991: 79) Proti intelektuálům byla rozpoutána řada kampaní.⁵ Během Kulturní revoluce byli zařazeni mezi tzv. „5 černých kategorií“⁶ a stali se tak častým cílem útoků a urážek. (Sullivan 2012: 60)

---

⁴ Příkladem může být Májové hnutí z roku 1919.

⁵ Nejvíce intelektuály zasáhla již zmíněná Kampaň „proti pravičákům“ z let 1957-58.

⁶ Do 5 černých kategorií patřili statkáři, bohatí rolníci, kontrarevolucionáři, „pravičáci“ a „špatné vlivy“. Lidé z těchto kategorií nebyli členy Strany, pocházeli ze špatného třídního prostředí, byli před rokem 1949 spojeni s KMT nebo měli sklon k „pravičáctví“ apod. Stali se tak terčem kritiky. Opakem bylo 5 červených kategorií, které byly podle režimu označeny jako ty „správné“. Jednalo se o dělníky, rolníky, vojáky, stranické kádry a revoluční mučedníky. (MacFarquhar, Fairbank 1991: 545)

1.8. Konec Kulturní revoluce

Hlavním podnětem pro ukončení Kulturní revoluce a vlády Bandy čtyř (四人帮)⁷ se stal incident na náměstí Tian'an men 5. 4. 1976 v den svátku zemřelých (Qingmingjie 清明節). (Hladíková 2013: 77) Lidé se zde sešli, aby uctili památku milovaného premiéra Zhou Enlaie (周恩来). Původně pokojná akce se změnila v demonstraci ve chvíli, kdy zasáhla vláda a nařídila akci ukončit. Lidé se vzbouřili, vyjádřili svůj nesouhlas se situací v zemi a veřejně projevili podporu Deng Xiaopingovi (邓小平)⁸ a jeho návrhům. Přestože byla demonstrace násilně potlačena, stala se impulzem pro zahájení procesu s Bandou čtyř a následné ukončení Kulturní revoluce. (Bakešová 2003: 106-107)

Za definitivní tečku Kulturní revoluce je považována až Maova smrt 9. 9. 1976 a následné zatčení a odsouzení tzv. Bandy čtyř. (Bakešová 2003: 96-111) Jejich odsouzením byl problém Kulturní revoluce doslova „smeten ze stolu“. Viníci byli označeni a tím i provedena reflexe.

2. Osoba Mao Zedonga 毛泽东

2.1. Zrození komunisty

Pro pochopení osobnosti Mao Zedonga je nezbytně nutné poznat jeho politický vývoj a vlivy, které na něj v obdobích jeho života působily. Mao Zedong se narodil 26. prosince 1893 do rodiny rolníka ve vesnici Shaoshan v provincii Hunan. Jeho otec patřil k nejzámožnějším obyvatelům vesnice a mohl tak synovi zajistit dobré vzdělání. (Chang, Halliday 2006: 21-22) Před vypuknutím Májového hnutí v roce 1919 se vrátil do Hunanu a založil zde vlastní levicový časopis. Jeho názory se v této době opírali mimo jiné o dílo německého filosofa Friedricha Paulsena, který hlásal, že vůle je nadřazena intelektu a morálka je přirozenou součástí každého člověka. Mao věřil, že nastal čas

---

⁷ Označení „Banda čtyř“ bylo poprvé použito Mao Zedongem. Více se začalo používat až po zatčení jejích členů v roce 1976 – Jiang Qing, Yao Wenyuana, Zhao Chunqiaoa a Wang Hongwena. Ti byli obviněni z uchvázení moci v KS Číny prostřednictvím nezákonných aktivit. (Sullivan 2007: 224)

⁸ Politik a vicepremiér Deng Xiaoping (1904-1997) byl Zhou Enlaiem ustanoven jako jeho nástupce ve funkci premiéra, od něhož očekával, že uvede do praxe tzv. „čtyři modernizace“. Dengova pozice během Kulturní revoluce byla nestálá, ale roku 1978 se znovu dostal k moci. (Fairbank 1998: 446)

velkého sjednocení lidu Číny a podle dialektické logiky dějin nastane doba, kdy „*po epoše ponížení Číny bude následovat epocha, v níž se Čína stane světovou velmocí.*“ (Fairbank 1998: 318)

Mao ve svých vizích sice počítá s mobilizací a osvětou lidu, není ale přesvědčeným marxistou, ani nepropaguje cestu třídního boje. Ačkoliv se v roce 1921 stává jedním z dvanácti zakládajících členů Komunistické strany, i nadále má problém s přijetím marxismu-leninismu jako ideologie, která by se dala použít pro potřeby Číny. (Fairbank 1998: 318-319)

2.2. Mao Zedong u moci

Po rozprášení šanghajských komunistů⁹ armádou KMT¹⁰ se Mao stal vedoucí postavou Komunistické strany Číny. Věděl, že nemůže svou moc opřít o proletariát, a tak přesunul pozornost na nejpočetnější část čínského obyvatelstva: na rolníky a bezzemky. Už v letech 1925 – 1926 se snažil spojovat ideologii s praxí, vzdělával rolníky a organizoval rolnické svazy. V této době již také přijal třídní boj¹¹ jako jedinou možnost, jak dosáhnout cíle, jímž byla mobilizace rolnictva a svrnutí vlády. (Fairbank 1998: 341-344)

Po úspěchu Dlouhého pochodu (长征)¹² se Mao Zedong stal definitivně číslem jedna a začal se připravovat na roli vůdce budoucí Číny. (Bakešová 2001: 70-71)

Mao Zedongova ideologie – jeho nesmírně mocná zbraň při získávání následovníků a ovládnutí lidí – vycházela z přizpůsobení učení marxismu-leninismu mentalitě Číňanů. Zakládala se na zjištění, že revoluci mohou uskutečnit jen čínští rolníci a také – s přihlédnutím k silnému nacionalismu – „*že Číňané mohou akceptovat pouze marxismus čínský*“. (Fairbank 1998: 364) Hlavní vykořisťovatelská třída pochází z ciziny a čínská buržoazie sestávající z malého procenta statkářů a kupců bude postupně převychována.

---

⁹ 12. 4. 1927 vypukla – pod vedením KMT vlády – v Šanghaji fyzická likvidace komunistů. (Bakešová 2001: 46)

¹⁰ Guomindang (国民党) nbl. Národní strana vedla v první polovině 20. století s KS Číny boje o moc v zemi. Po šanghajském puči roku 1927 se staly „protivníky na život a na smrt“. (Fairbank 1998: 320)

¹¹ Cílem třídního boje v Číně v letech 1949 – 1976 bylo bojovat proti politickým odpůrcům, zavést proletářské hodnoty do společnosti a vytvořit moderní průmyslovou společnost založenou na marxistické vizi beztřídního společenského řádu. Třídní boj probíhal na dvou liniích – domácí (masy proti kapitalistům) a mezinárodní (socialismus proti imperialismu). (Sullivan 2012: 61)

¹² Dlouhý pochod probíhal v letech 1934-1936 a jeho cílem bylo získat novou základnu mimo dosah moci KMT, armáda za rok ušla až cca 3000 km (Bakešová 2001: 70-71)

Buržoazie a proletariát jsou tedy „dvojčata zrozená ze staré společnosti“. (Fairbank 1998: 365) Výsledkem této doktríny bylo uskutečnit buržoazně demokratickou revoluci, ze které se až postupem času měla vytvořit revoluce socialistická. (Mao 1954: 54-56) Tento Maův názor je velmi důležitý pro pochopení pozdějších období jeho vlády, zvláště pro období Velkého skoku a Kulturní revoluce.

2.3. Kult osobnosti

„Mao Zedong byl symbolem nezávislosti a budování ideální socialistické společnosti. Pro lidi bylo zcela přirozené uznávat ho. Lin Biao toho využil a postupně toto uznávání Maa přeměnil na celostátní kult osobnosti.“ (Yan, Gao 1996: 181) V roce 1964 byly pod vedením Lin Biaa vydávány v obrovských kvantech Citáty předsedy Maa (毛主席语录), známé jako Rudá knížka, a šířeny mezi lidmi armádou. (Yan, Gao 1996: 183) Na konci 60. let se její studium stalo povinností téměř pro všechny čínské obyvatele. (Sullivan 2012: 218)

3. Vliv Kulturní revoluce na čínskou literaturu

3.1. Literatura za Kulturní revoluce

Během Kulturní revoluce plnila literatura už pouze jedinou funkci - propagandistickou. Stala se jedním z politických nástrojů k ovládnutí mas.

V tomto období byly kulturní organizace vydávající periodika či literaturu a umění kritizovány a následně uzavřeny. Kromě osmi vzorových her a poezie, související s probíhajícími politickými kampaněmi, literární tvorba stagnovala. (Hong 2009: 239) Vzorové hry byly prezentovány jako symbol nové epochy v literatuře a umění. Jejich důležitým znakem bylo úzké spojení s politikou. Politické organizace využívaly literaturu a umění jako prostředek změn ve společnosti. (Hong 2009: 228-229) Mezi tyto revoluční vzorové hry patřilo 5 Pekingských oper, 2 balety a 1 symfonie. (Hong 2009: 224)

Od roku 1972 se znovu začala rozvíjet kulturní tvorba, konkrétně socialistická literatura a umění. Od té doby až do konce Kulturní revoluce vyšlo přes sto novel na téma současného života nebo témata revolučně-historická. (Hong 2009: 239-240)

3.2. Literatura po ukončení Kulturní revoluce

S nástupem „nové éry“, po Mao Zedongově smrti v roce 1976, došlo k obrovskému rozvoji moderní čínské literatury. Přispělo k tomu i částečné uvolnění režimu, způsobené nástupem Deng Xiaopinga, a celková politická liberalizace. V kulturní oblasti je toto období považováno za nejplodnější v moderní čínské literatuře. Spisovatelé začínají postupně zavádět nové literární postupy, přichází s novými tématy a inspirují se na západě. (Hladíková 2013: 77-80) Otevřeně nebo skrytě, s revoltou nebo podlézavým přitakáváním, s optimistickým očekáváním nebo s beznadějí, se snažili vyrovnat s nedávnou minulostí své země. Autoři se pokoušeli odpovědět na otázky, co se stalo s tradiční čínskou společností, snažili se vyřešit dilemata související s rozpadem tradičních hodnot a v neposlední řadě se chtěli vypořádat i s – často velmi traumatickou – osobní zkušeností. I přes toto uvolnění byla však situace nestálá a spisovatelé nesměli překročit stanovené meze. Dvě díla, se nimiž budu pracovat v praktické části, pochází právě z tohoto období.

Tato doba politické i literární liberalizace byla ukončena násilným potlačením studentských demonstrací na náměstí Tian'an men roku 1989. (Hladíková 2013: 80)

4. Mezilidské vztahy v Číně

Pro porozumění mezilidským vztahům v Číně, je podstatné pochopit význam dodržování tradic a rituálů v této společnosti. Čína byla vždy převážně zemědělským státem. Až 90% lidí žilo v zemědělských oblastech a hospodařilo na svých polích v rodinných a rodových svazcích. Kolektivní způsob života převládal nad individualitou, zájmy společenství byly nadřazeny zájmům jednotlivců. *„Těsné soužití s příbuznými a sousedy navyklo Číňany na kolektivní způsob života, v němž je normální, že jedinec je podřízen skupině.“* (Fairbank 1998: 24) Dodržování hierarchie, loajalita vůči společenství, to byly mravní zásady, které se přenášely i ve vztahu ke společnosti, zastoupené panovníkem a jeho služebníky.

4.1. Mezilidské vztahy v konfucianismu 儒家

4.1.1. Konfucius 孔子 a jeho učení

Mistr řekl: „Mladý člověk má doma projevovat oddanost rodičům a venku úslužnou úctu ke starším, ve svých slovech má být obezřetný a věrohodný, ke každému se má chovat přívětivě a sbližovat se s těmi, kteří ctí zásady lidskosti.“ (Konfucius) (Vochala 2009: 20)

Konfucius byl čínský učenec, filosof a učitel, který žil přibližně v letech 552 - 471 př. n. l. (Fermine 2004: 141-142) Jeho učení dalo vzniknout ideologii, kterou se čínská společnost řídila až do vítězství Komunistické strany¹³, a jejíž vliv nevymizel do současnosti. Konfuciovo učení zasahuje do všech oblastí společenského života. Vzdělávání je v Konfuciově pojetí zároveň mravní výchova. Největší důraz filosof kladl na humánnost (ren 仁), dodržování rituálu (li 礼), smysl pro povinnost (yi 义) a moudrost (zhi 知). Vyznává rovnost vzdělání, ale důraz klade na výchovu urozených lidí a zvláště panovníka, který by měl zásady dodržovat především, chce-li dosáhnout dokonalosti. (Dawson 1994: 21-109)

Jako důležitý nástroj pro sebezdokonalování uvádí rituál (li 礼). Tento princip mravů a etiky určuje postavení jedince ve společnosti a zároveň definuje vztahy, do nichž člověk vstupuje. (Vochala 2009: 318) Konfuciánské vztahy jsou definovány dle tzv. *učení o pěti vztazích*, tedy vztahu podřízenosti poddaného vládci, syna otci, ženy muži a mladšího staršímu. Rovni jsou si pouze přátelé. (Obuchová 1999: 203) *„Ze všech věcí, jimiž lidé vděčí za svůj život, jsou nejdůležitější obřady. Kdyby nebylo obřadů, neměli by čím řídit služby přikazované duchům nebes a země, kdyby nebylo obřadů, nedalo by se odlišit postavení vládce a poddaného, vznešeného a nízkého, mladého a starého, kdyby nebylo obřadů, neměli by čím odlišit vztahy mezi mužem a ženou, mezi otcem a synem ...“ (Kniha obřadů) (Dawson 1994: 45)*

---

¹³ Její základy byly výrazně narušeny již během Májového hnutí – viz kapitola 4.1.4.

4.1.2. Rodina v konfucianismu

„Jak říkali klasikové čínského starověku, pokud je rodina v pořádku, stojí pevně i říše.“ (Obuchová 1999: 226)

Jak je zřejmé, vztahy v tradiční čínské rodině byly podmíněny mnoha pravidly a dogmaty, které z ní tvořily téměř nezničitelný svazek. Rodina byla „*samostatným právním subjektem*“ (Obuchová 2003: 71) a měla větší váhu než jednotlivec. Pokud se provinil jeden z členů, byla vinna i rodina. (Obuchová 2003: 71)

Velice důležitou roli v rodině hraje v podle Konfucia synovská oddanost (xiao 孝). Pojednává o ní Kniha synovské oddanosti (孝经) sepsaná asi ve 3. století př.n.l. Součástí synovské oddanosti není jen sloužit otci, dodržovat rituály a být loajální, ale například syn nesmí ani „*poškodit své hmotné tělo, které obdržel od svých rodičů, a cílem oddanosti je to, aby si člověk vybudoval charakter a pěstoval cestu, a tím přinesl rodičům slávu.*“ (Dawson 1994: 62) Synovská oddanost přenesená do širší souvislosti se měnila v loajalitu (zhong 忠) vůči vládnoucí elitě a je dáována do přímé souvislosti s důvěryhodností (xin 信). (Dawson 1994: 43-65)

Zvláště podřadné postavení měly v čínské společnosti ženy. Nesměly vlastnit majetek, ani se vzdělávat, neměly možnost svobodné volby partnera. Dcera většinou nebyla ani vítaným přírůstkem do rodiny. Veškerá pozornost se soustředila na syna – pokračovatele rodu. Dcera byla velmi brzy provdána – podle rozhodnutí otce – a v novém společenství zastávala ještě podřadnější roli než ve své původní rodině. (Fairbank 1998: 28) Podle konfuciánské etiky podléhala žena po celý život 3 druhům podřízenosti: otci doma, manželovi v manželství a synovi po ovdovění. (Gao 2010: 66)

Tradiční čínská rodina byla tedy výrazně hierarchizována. Každý člen tohoto neobyčejně pevného společenství měl svou roli, byl veden k tomu, aby dodržoval pravidla a rituály. Lidé věřili, že dodržováním pravidel plní svou společenskou povinnost. Osobní individualita byla tak potlačována v zájmu komunity, v níž právě rodina byla základem.

4.1.3. Přátelství

Výjimečnou pozici zaujímal v konfuciánské hierarchii mezilidských vztahů přátelství. To bylo ceněno nejvýše a považováno za posvátné. Přátelé si byli vždy rovni bez ohledu na společenské postavení. Navzájem si pomáhali a byli ochotni obětovat se

jeden pro druhého, jak dokládá mnoho děl klasické čínské literatury. (Obuchová 1999: 226)

4.1.4. Konfucianismus ve 20. století

Pozice konfucianismu jako hlavního morálního kodexu Číny ve 20. století slábla. Lidé nebyli spokojeni se situací v zemi a žádali reformy. Vše vygradovalo během Májovém hnutí (五四运动)¹⁴ roku 1919, kdy se z původní demonstrace za odpor proti ústupkům západním mocnostem stalo celonárodní kulturní hnutí. Intelektuálové požadovali odklon od konfucianismu, ve kterém viděli největší překážku rozvoje moderní společnosti, o niž nyní usilovali. V té se už zastaralý systém konfuciánských pravidel nedal dále aplikovat. Od té doby podléhal konfucianismus ostré kritice a naopak byly vyzdvihovány západní metody, demokracie a vědecké znalosti. (Wright 1960: 296) Podle Chen Duxiua (陈独秀)¹⁵ – propagátora nové kultury – byla chyba konfucianismu v tom, že „*preferuje rodinu před jednotlivcem, omlouvá nerovnoprávné postavení některých členů společnosti a neuvědomuje si důležitost svobody myšlení*“. (Bakešová 2001: 33) Mnoho mladých vzdělavců se toužilo vymanit z pout patriarchálního systému a hodnot, které uznávaly jejich vlastní rodiny. Věřili, že staré hodnoty a vazby potlačují potenciál mladých lidí a žen a brání jim ve vytvoření nového řádu ve společnosti. (Johnson 1985: 28)

Roku 1949 svrhla Komunistická strana Číny starý režim a zakázala konfucianismus jako státní ideologii. Nebylo dovoleno uznávat nic, co nespádalo pod učení marxismu, leninismu a Mao Zedongovo učení. Největší kritice však čelil konfucianismus během Kulturní revoluce. (Yu 2004: 15)

---

¹⁴ Májové hnutí začalo 4. 5. 1919, kdy se tisíce studentů Pekingské univerzity vydaly demonstrovat proti rozhodnutí Pekingské vlády vyhovět západním mocnostem a přenechat provincii Shandong Japonsku. Demonstrace se poté změnila v celonárodní hnutí za novou kulturu. (Bakešová 2001: 32-35)

¹⁵ Chen Duxiu (1879-1942) byl šéfredaktor časopisu Nové mládí (新青年) a zastánce nové kultury, která podle něho měla „zbořit starý společenský řád“. (Bakešová 2001: 33)

4.2. Vztahy během Kulturní revoluce

Otázce mezilidských vztahů během Kulturní revoluce se budu věnovat více v praktické části své práce, kde téma náležitě rozvedu. V této kapitole pouze stručně nastíním důležité aspekty působící na vztahy tohoto období.

„V uměle vyprovokovaném chaosu byli postaveni mladí lidé proti starým, žáci proti učitelům, děti proti rodičům. Smyslem všech těchto činů bylo rozněcovat zlobu, závist, lež a tak upevnit moc lidí, kteří později prosluli jako banda čtyř.“ (Hrdličková 1989: 287)

Velké změny, které nastaly v politické a ideologické sféře, vnesly radikální změny i do společnosti a pokračovaly v destrukci tradičních čínských hodnot, které byly na ústupu již od Májového hnutí. Tradiční čínská kultura oceňovala soudržnost rodiny. Během Kulturní revoluce byli členové rodiny naopak povzbuzováni, aby se kvůli „kontrarevolučním zločinům“ zřekli sebe navzájem. V tradiční společnosti se zdůrazňovala lojalita vůči nadřazeným a přátelům. Za Kulturní revoluce byla jejich zrada oslavována jako „pravý revoluční čin“, což zapříčinilo nedůvěru mezi lidmi. V konfuciánské společnosti bylo zásadní zachování tváře a důstojnosti. V období Kulturní revoluce byli lidé mučeni a ponižováni, což je důstojnosti zbavilo. Ponižování lidí na veřejnosti bylo nejen akceptováno, ale přímo vyžadováno ve jménu revoluce. Respekt k autoritám a pořádku nahradilo pohrdání autoritami doma, ve škole i na pracovišti. Jedinou autoritou, kterou lidé mohli poslouchat a uctívat, byl předseda Mao Zedong. (Lu 2004: 194)

Tradiční svazky byly založeny na rozhodnutí rodičů, pro které hrála hlavní roli výhodnost pro rodinu. Mladí neměli možnost do tohoto rozhodnutí příliš zasahovat. V 50. a na začátku 60. let bylo hlavním faktorem pro vstup do manželství materiální zajištění partnera a tedy i budoucí rodiny. Toho mohlo být dosaženo politickou angažovaností nebo profesními úspěchy získanými cestou studia. Třídní původ nebyl tolik důležitý. To se změnilo v průběhu 60. let se začátkem Kulturní revoluce. Nejdůležitějším kritériem pro výběr partnera se stalo následování třídní linie. (Whyte 1985: 126)

PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části představím čtyři mnou zvolená díla a přiložím ukázky přímo z knih. Výsledky analýzy vybraných úryvků v závěru shrnu, abych vytvořila obraz mezilidských vztahů za Kulturní revoluce tak, jak je v dílech prezentován.

Největší pozornost budu věnovat memoáru *Bouřit se je správné* od Liang Henga, který je ústředním dílem mé práce. Jsou v něm působivě zachyceny vztahy mezi lidmi v průběhu dvaadvaceti let. Během tohoto dlouhého úseku jsou proměny vztahů dobře viditelné. Další tři díla, se kterými budu pracovat, mají užší záběr, přesto skvěle doplňují hlavní dílo. I přesto, že se díla liší tématem, dobou vzniku a vydání i zaměřením autora, všechna zachycují vztahy mezi lidmi na pozadí Kulturní revoluce. Jedná se o povídky „Dopis“ Feng Jicaie a „Naše střední generace“ od Shen Rong a Yan Liankeho novelu „Služ lidu!“.

Na základě analýzy děl poté potvrdím nebo vyvrátím výslednou hypotézu: **Mezilidské vztahy se během desetiletého období Kulturní revoluce - dle popisu autorů děl - výrazně změnily, respektive byly narušeny a ovlivněny v negativní rovině.**

5. Memoár *Bouřit se je správné*

Autor memoáru, Liang Heng (梁恆), se narodil v provincii Hunan v roce 1954. Život jeho¹⁶ i celé rodiny ovlivnily události odehrávající se v ČLR ve druhé polovině 20. století. Nejvíce do života rodiny zasáhla Kampaň „proti pravičákům“ (1957-58), Velký Skok (1958-60) a Kulturní revoluce (1966-76). To vše Liang, za spolupráce své manželky Judith Shapiro, zdokumentoval v této knize, kde se snaží čtenáři nabídnout vhled do starostí obyčejných lidí během Kulturní revoluce. Liang ke vzniku knihy přispěl pouze jako „informátor“, právě jeho žena jeho vyprávění sepsala a knihu poté publikovala. (Fairbank 1987: 175)

Judith Shapiro se narodila roku 1953 v New Yorku. Vystudovala antropologii a poté se začala věnovat studiu čínských studií na Univerzitě v Berkeley. (Fairbank 1987: 174) Po šesti letech studia čínského jazyka přijala místo učitelky v Číně, kam dorazila

---

¹⁶ respektive jeho dětství a dospívání

v roce 1979. Tam se seznámila s Liangem, kterého si poté vzala. (Shapiro 2012: předmluva)

V USA bylo dílo vydáno roku 1983¹⁷ pod názvem *Son of the revolution* a dále přeloženo do dalších světových jazyků včetně češtiny. Role překladatele do českého jazyka se ujal Martin Hála a v roce 1994 vyšla jako *Bouřit se je správné* i u nás. Název knihy odkazuje na Mao Zedongovo heslo určené Rudým gardám „*na revoluci není nic špatné, bouřit se je správné*“. (Liang 1994: 6)

Jak uvádí Fairbank, memoár je sestaven ze tří příběhů. Prvním je Liangův popis toho, jaké bylo vyrůstat v období Kulturní revoluce. Ve druhé se věnuje milostnému příběhu se svou ženou Judith Shapiro a třetím je analýza snahy čínských obyvatel vymanit se ze zajetí minulosti. (Fairbank 1987: 168)

5.1. Děj

V průběhu dvaadvacetiletého období se seznamujeme s rodinou Liang Henga a jeho nejbližšími - otcem, matkou a dvěma staršími sestrami. Oba rodiče jsou bezmezně oddaní Straně. Zvrat přijde ve chvíli, kdy je vyhlášena kampaň „proti pravičákům“ a matka je označena za jednoho z nich, ač neprávem. V tuto chvíli začíná rozklad rodiny a ideálů všech členů, odteď označených nálepkou „příbuzný nepřítele lidu“, která jim zůstane po celou dobu Kulturní revoluce. Čtenář v knize sleduje, jak se rodina snaží prosadit ve společnosti, kde je třídní status všeurčujícím a ovlivňuje každý aspekt života v Číně té doby.

5.2. Analýza

Liang Heng se narodil v době, kdy se postupně rodil kult osobnosti Mao Zedonga. Oddanost a láska k předsedovi mu byla vštěpována od malička téměř všude.

„Byl jsem odmala vychováván v přesvědčení, že předseda Mao je jako slunce samo. Doma bylo „Mao“ mým prvním slovem po „ma-ma“, „pa-pa“ a „naj-naj“; otec mě vyzdvihl před velký zarámovaný portrét nade dveřmi a naučil mě vyslovovat předsedovo

---

¹⁷ Roku 1983, kdy memoár vyšel v USA, pobíhala v Číně právě jedna z velkých kampaní zaměřených na potlačení přílišného uvolnění v oblasti literatury. (Hladíková 2013: 80) Není jisté, zda by takový memoár mohl být v Číně vůbec vydán. Vzhledem k tomu, že byl napsán a vydán v USA, nemusel se autor tolik bát cenzury a případných postihů, jako by tomu bylo v ČLR.

jméno. Ale teprve ve školce jsem začal doopravdy chápat jeho význam. Předseda Mao nad námi bděl při hře i odpočinku jako nějaký dobrotivý bůh a já pevně věřil, že jablek, hroznů, prostě všeho se nám dostává jenom díky tomu, že nás má rád.“ (Liang 1994: 20)

Věrnost Mao Zedongovi znamenala věrnost Straně – tedy Komunistické straně Číny. V této době byl vstup do Strany jedním z tzv. tří stupňů revoluční slávy a tedy i cílem většiny obyvatel, pro jehož dosažení museli tvrdě pracovat. *„Oba rodiče se zapojili do všeobecného budovatelského nadšení, jež mělo přeměnit Čínu na velkou socialistickou zemi, a byli vždy hotovi obětovat se pro blaho ostatních. Jejich velkým snem bylo, že budou jednoho dne shledáni dostatečně uvědomělými a spolehlivými, aby je mohli do strany přijmout. Rozumělo se samozřejmě, že rodina je až na druhém místě.“ (Liang 1994: 17-18)* Už na začátku knihy je tedy zdůrazněno, že konfuciánský model, který vyzdvihoval rodinu především, je již před vypuknutím Kulturní revoluce nahrazován. Tento úryvek je podle mě téměř shodný s hlavní myšlenkou povídky „Naše střední generace“, které se budu věnovat později – mladí schopní lidé byli využiti pro potřeby revoluce, a to na úkor svého vlastního života a rodiny. Přesto je u nich ideologické nadšení tak silné, že si nepřipouští, že by Strana měla jiné, než ušlechtilé, pohnutky.

Podle tehdejšího chápání Číňanů měla Strana vždy pravdu. Neexistovala možnost, že by chybovala nebo dokonce upřednostňovala své zájmy na úkor obyvatel. To se jasně projevilo při kampani „proti pravičákům“ v letech 1957-58. Mnoho lidí bylo neprávem označeno za „nepřítele lidu“ a dokonce i jejich rodinní příslušníci tento verdikt přijali – ať už z jakéhokoli důvodu. Úctu a lásku k rodině přebila věrnost Straně. Tuto skutečnost mohu doložit následující ukázkou, kdy je matka Liang Henga označena za pravicový živel a třídního nepřítele¹⁸. Reakce jejího manžela je vševypovídající.

„Zatímco jeho ženu právě cejchovali jako nepřítele Strany, otec se aktivně účastnil hnutí proti pravičákům ve své redakci. Věřil ve Stranu celým svým srdcem a nedovedl si ani představit, že by se Strana mohla mýlit nebo vynést nad někým nespravedlivý verdikt. Ocitl se v neřešitelné situaci. Na jedné straně mu tradiční konfuciánský smysl pro rodinné

---

¹⁸ Matka pracovala na městském oddělení veřejné bezpečnosti. Roku 1957 probíhala Kampaň Sta květů a všichni se museli povinně zapojit a vznést své výhrady vůči Straně. Přestože matka žádné připomínky vůči Straně neměla, „považovala za svou povinnost nějak se zapojit, a nakonec dala dohromady s bídou tři připomínky“. (Liang 1994: 21) Po ukončení Kulturní revoluce zjistila, „že jí byla nálepka „pravičáka“ udělena pouze na základě oněch tří výhrad, které vznesla vůči svému vedoucímu.“ (Liang 1994: 22)

svazky velez postavit se za matku, na druhé straně ho jeho politická uvědomělost nutila matku odsoudit. Nakonec zvítězila jeho oddanost Straně a matky se zřekl.“ (Liang 1994: 22)

Jeho tři děti ale tyto důvody ještě nechápaly a matku stále milovaly a navštěvovaly. Přesto se i jejich vztah k ní po čase změnil vlivem politické ideologie.

„A tak jsem začal po čase, nejspíš zákonitě, matku nenávidět, že mi připravila takový život. Začal jsem věřit, že skutečně udělala něco špatného. Říkal to přece otec i učitelé a spolužáci nade mnou kvůli jejím údajným zločinům ohrnovali nos. Nakonec jsem už vůbec neměl chuť ji vidět, i když jsem se cítil tolik osamělý, a když jsem ji zahlédl na ulici, ani jsem na ni nezavola. Vyrval jsem ji ze svého života přesně tak, jak se to po mně žádalo.“ Z ukázky je patrné, že tlak společnosti, zfanatizované třídním bojem, je na jedince příliš silný a i pro pevný rodinný svazek tak zničující. I to byl důsledek politiky Strany a jejich kampaní.

O tom, jak velký vliv měla Strana na životy obyčejných Číňanů, vypoví i další ukázka. Zároveň je názorným příkladem toho, jak snadné bylo zavrhnout svou vlastní rodinu pouze na základě nepodloženého nařčení. Tentokrát je z „pravičáctví“ obviněn¹⁹ otec²⁰ autora a děti od něho žádají vysvětlení.

“Nakonec (otec) promluvil, tiše, jako by šeptal: „Musíš vždycky důvěřovat Straně a předsedovi Maovi. Kulturní revoluce je hnutím mas. Lidé, kteří kritizují, mají hluboké proletářské cítění a chovají velikou lásku k předsedovi Maovi. Dopustil jsem se mnoha chyb, musím důkladně zpytovat svědomí. Ale pokud zachovám věrnost Straně a předsedovi Maovi, vbrzku své chyby napravím.“ (...) Následovala reakce Liang Fang, sestry Lianga: *„Když to bude třeba tak půjdu!“ křičela Liang Fang a sbírala své věci. „Nechci tuhleto kontrarevoluční rodinu! Nepotřebuju kontrarevolučního otce a matku!“* (Liang 1994: 61-62)

---

¹⁹ Otec byl obviněn prostřednictvím několika anonymních udání na dazibao. Obvinění bylo několik a různily se. Označovaly ho jako kapitalistického novináře píšícího reakční články a vystupujícího proti Straně. Další udání připomínaly jeho vstup do KMT mládežnické organizace a jeho bývalou manželku označenou za „pravičáka“. Byl také nařčen, že psaní článků mu vynáší velké zisky a snaží se mladým reportérům „vštěpovat západní novinářské techniky“. (Liang 1994: 58-60)

²⁰ Otec Liang Henga „nebyl vysoký funkcionář“, byl pouze „obyčejný redaktor stranického deníku“ (Liang 1994: 57), který toužil po vstupu do Strany.

Chvíli po této hádce zaznělo v rádiu hlášení, které otce částečně očistilo. Podle oznámení se dopustil pouze závažných chyb, které ale nejsou protistranické a dají se odstranit převýchovou.

„Sestry se usmívaly a vypadalo to, že se tak trochu stydí, jak se nechaly strhnout. I já se cítil provinile, že jsem si mohl o otci myslet takové věci.“ (Liang 1994: 63)

I v této ukázce je zřejmé, jak málo stačilo, aby děti zavrhly svého otce, kterého celý život znaly a milovaly. Pravda nebyla důležitá, důležité bylo to, co vyhlásila Strana. Jediná věta a z člověka se mohl stát vyvrhel. Proto bylo bezpečnější se podřít a dodržovat pravidla.

V roce 1971 byl otec kvůli vysokému pracovnímu nasazení a špatným podmínkám prohlášen za invalidu, vyčerpaný jak po fyzické tak i psychické stránce. *„Tytam byly jeho ambiciózní plány, aby členové rodiny Liang vstoupili do Strany. Otec teď již usiloval pouze o klid své duše a vnitřní přesvědčení, že nikdy neudělal nic špatného.“* (Liang 1994: 190) Později dokonce kvůli dlouhodobému psychickému stresu ochrnil a byl odkázán na péči své druhé manželky. *„Nikdy bych si nepomyslel,“ psal otec „že může být život tak prázdný. Nemohu už pro Stranu nic udělat, a tak mě společnost odepsala...“* (Liang 1994: 209) Tento muž revoluci obětoval svá nejlepší léta. Politiku strany vždy stavěl vysoko nad osobní zájmy a neochvějně věřil, že pomáhá budovat novou, lepší Čínu. I přesto všechno se nakonec dočkal pouze zklamání.

Nyní se zaměřím na pasáže, týkající se partnerských vztahů, abych mohla zjistit, zda v memoáru proběhla proměna i v tomto typu mezilidských vztahů. Zdůrazním rozdílnost postojů otce i syna k problematice hledání partnera během Kulturní revoluce. Zároveň poukáži na to, jak ovlivnily jejich vztahy požadavky režimu.

O tom, že i soukromý život v 70. letech spadl pod dohled Strany, pojednává následující citace. *„Předseda Mao říkal, že každý člověk zastává nějaké třídní stanovisko a vztahy mezi lidmi jsou vlastně vztahy třídní, od nichž se jedinec nemůže odpoutat. Neexistuje prostor pro osobní život nad rámeček života, předepsaného Stranou, a její hodnoty musí ovládat i tvé soukromí, jinak budeš potrestán.“* (Liang 1994: 39)

Seznámení Liangova otce a matky ještě před Kulturní revolucí probíhalo následovně. *„Kdosi je navzájem představil jako vhodné budoucí partnery; vyměnili si pár*

dopisů a vzápětí se bez velkého otálení vzali na základě oboustranně sdíleného politického nadšení.“ (Liang 1994: 19)

Druhý svazek - sezdaný už za Kulturní revoluce - měl podobný průběh. *„Viděli se sotva párkrát a byla ruka v rukávě. Objektivně vzato to byla pro oba vhodná partie a oba si tak ušetřili zbytečné starosti se sháněním někoho jiného. V tom spatřoval, neustále dbalý své kariéry, hlavní výhodu.“ (Liang 1994: 40)*

Jinak hledání partnerky pojal Liang Heng. První ukázkou je sblížení s jeho dětskou láskou ze začátku 70. let. *„Zdalo se, že to není jen má horlivost a nedočkavost, co ji trápí. Nakonec to vyslovila: „Proč nechceš vstoupit do Svazu mládeže?“ (...) „Proč se nechceš připravovat na krásnou budoucnost...?“ A tak náš krátký románek skončil, podobně jako manželství mých rodičů, na politickém kolbišti.“ (Liang 1994: 206-207)*

Liang Heng toužil po dívce, která se mu líbila. Ona však, podle pravidel režimu, touží po revolučních ideálech, které vyžaduje i ve vztahu.

Jeho první velkou láskou byla dívka z rodiny vysokého funkcionáře, se kterou se seznámil roku 1975. I přes rozdílné společenské postavení se milovali a rozhodli se vzít. To však překazil otec dívky: *„Muž, který bude stát vedle mé dcery, bude mít na sobě zelenou vojenskou uniformu a rudou hvězdu na čepici, tak jako všichni ostatní v rodině, a ne nějaký umaštěný montérky, nebo ještě hůř, brejle jako nějaké komplikovanéj inteligent!“ (Liang 1994: 235)* Přestože chtěli mladí milenci svůj vztah udržet za každou cenu, tlak situace na ně dolehl a vztah se rozpadl.

S Judith Shapiro, jeho budoucí manželkou, se seznámil až po ukončení Kulturní revoluce v roce 1979 a opět dal přednost citům před tím, co bylo společensky přijatelnější. Zamilovaní milenci se rozhodli za svou lásku bojovat a stali je jedním z prvních čínsko-amerických párů oddaných v Číně.

Je evidentní, že kritéria, podle kterých si otec a syn vybírali partnerku, byly naprosto odlišné. Otec se řídil pravidly režimu, což bylo v dané době a situaci pochopitelné. Naproti tomu jeho syn, unavený a otrávený diktátem společnosti, se rozhodoval na základě vlastních citů a tužeb nejen po ukončení Kulturní revoluce ale i během ní. I přesto jsou ale jeho vztahy během revoluce vždy ovlivněny a následně ukončeny nepřímými zásahy politické ideologie. Liangův odklon od dodržování vyžadovaných standardů při hledání partnerky bude pochopitelný po tom, co v následující části objasním proměnu jeho postojů vůči Kulturní revoluci.

Liang Hengovy postoje vůči Kulturní revoluci se během let jeho dospívání měnily. Vybrala jsem tři konkrétní situace, v nichž nacházím důležité momenty pro následné formování jeho názorů týkajících se vlastního života i Kulturní revoluce.

V první situaci, odehrávající se roku 1967 v jeho 13 letech, se jako zapálený Rudý gardista dostane do Pekingu, kde má možnost, u příležitosti oslav Prvního máje, vidět na chvíli naživo předsedu Mao Zedonga. „*Řval jsem jako malé děcko a přerývaně ze sebe vyrážel stále dokola: „Jseš to nejrudější slunce v našem srdci, nejrudější slunce!“ Slzy mi bránily v rozhledu, ale nedokázal jsem se ovládnout.*“ (Liang 1994: 118) Poté poslal telegraficky domů zprávu. „*Dnes večer v 9,15 jsem se stal nejšťastnějším člověkem na světě.*“ (Liang 1994: 119) V té době pro něho byla oddanost revoluci a Mao Zedongovi středobodem života přesně tak, jak mu bylo vštěpováno od dětství.

O několik měsíců později téhož roku byl Liangův otec poslán na převýchovu²¹ a sestry vysídleny na venkov. Liang Heng zůstal ve 13 letech úplně sám. Ztratil již celou rodinu. V tu chvíli začal pomalu pociťovat absurditu Kulturní revoluce. „*Něco se ve mně zlomilo. Ze všeho toho násilí jsem otupěl a bylo mi celkem jedno, jestli se ještě někdy zapojím do revoluce anebo ne. Má rodina jí tolik obětovala, ale nezískala nic. Když se o mě neměl kdo postarat, proč bych se o sebe měl starat já sám? Zjistil jsem, že potřebuji nějaký vzruch a dobrodružství, třeba i nebezpečí, do něhož bych se pohroužil, a bylo mi jedno, jestli z toho vyjdu živý nebo mrtvý.*“ (Liang 1994: 137) Mnoho dětí přišlo o své rodiny a netušilo, co s nimi bude dál. Kulturní revoluce byla tím posledním, co by je zajímalo a ztratily zájem se na ní jakkoli podílet. Od té doby pociťuje Liang vůči Kulturní revoluci vztek a zklamání společně s nepochopením, které ho provázejí až do konce tohoto období.

Třetí ukázka je už z doby po Kulturní revoluci roku 1977. Přesto, že je „desetiletí chaosu a rozvratu“ za nimi, lidé jsou stále obezřetní, nevědí, co mohou očekávat. U Liang Henga je to ale naopak. Následující úryvek pochází z období, kdy je studentem vysoké školy. „*i když měli ostatní většinou cynický postoj k životu jako já, jenom pár z nich mělo odvahu ho také veřejně projevit. Vypěstoval jsem si přes všechna svá životní zklamání*

---

²¹ Myšlenku převýchovy (思想改造) poprvé použil Mao Zedong roku 1951. Zaměřovala se především na intelektuály, kteří plně nepodporovali Stranu nebo učení marxismu, leninismu a Mao Zedongových myšlenek. Pomocí metod „vymývání mozku“ byli donuceni toto učení přijmout. Nejvíce uplatňované bylo během Kampaně „proti pravičákům“ a Kulturní revoluce. (Sullivan 2007 : 495)

jakousi zvláštní hrdost a sebedůvěru a už jsem sebou nenechal jen tak bez boje vláčet.“ (Liang 1994: 244-245) Právě ony ústrky a křivdy, které během Kulturní revoluce musel snášet, podnítily jeho vůli se ze všeho vymanit a bojovat za to, co chce on, nikoliv co se od něho vyžaduje.

Předešlé ukázky názorně dokládají, že členové rodiny Liang prošli výraznými změnami postojů – i když naprosto odlišnými. Nejlépe je to vidět na příkladu Liang Henga a jeho otce. Otec byl na začátku Kulturní revoluce muž plný energie se vznešenými cíli a ochotný obětovat vše pro revoluční ideály, kterým bezmezně věřil. Události Kulturní revoluce ho ale mnohokrát srazily na kolena. Z nadšeného a sebevědomého člověka se, pod tíhou okolností, stal zlomený jedinec, který ztratil vlastní názor i sám sebe. Liang Hengův vývoj je ale odlišný. Mnoho nepříjemností, které si jako syn „pravičáčky“ musel vytrpět, ho nakonec posílilo natolik, že našel sílu bojovat a rozhodl se vzít svůj život pevně do svých rukou.

Vzhledem k tomu, že má práce se zaměřuje na proměnu mezilidských vztahů, uvedu část, kde Liang Heng popisuje, těsně před koncem Kulturní revoluce, svůj šok ohledně stavu společnosti - respektive toho, jak se lidé k sobě navzájem chovají. *„Základní vztahy mezi lidmi byly celé pokřivené. Vytratila se z nich všechna vřelost, věrnost a přátelství už byla jenom slova. Lidé se odvrátili od Pcheng Minga a zapomněli na něj, tak jak bych mohl očekávat něco jiného od svých přátel já? Zdálo se, že ve společnosti už není místa pro lidi pevných zásad.*“ (Liang 1994: 213) Peng Ming byl Liangův přítel, oddaný Straně, který obětoval veškerou energii revolučním aktivitám, nakonec byl prohlášen za nebezpečného – jako jediný ze své skupiny. *„...všichni ty lidi, co se předtím přiznali, byli jeho starý přátelé a soudruzi. Snažili se svalit vinu na něj a sami se z toho dostat se zdravou kůží.*“²² (Liang 1994: 212)

Zrada přátel se vyskytuje v knize ještě několikrát, například v době, kdy byl Liang Heng kamarády udán a označen za špióna. *„Chlapci, jichž jsem se zastával při rvačkách, mě teď udávali. Mí literární přátelé prozradili naše krádeže knih a básnické schůze; třídní učitel napsal, že mám „špatné myšlení“. A když jsem zavolał oknem na svého přítele Malého Wua s kulatou hlavou, vypadal vyděšeně a utíkal pryč.*“ (Liang 1994: 186-187) Podobně popisuje i období roku 1976. *„Byla to děsivá doba udávání a zatýkání. Manželé*

---

²² Cituji starého dělníka, který se po celou dobu vyjadřoval velice hovorově.

a manželky na sebe navzájem donášeli; z nejlepších přátel se vyklubali špiclové.“ (Liang 1994: 229) Podle těchto příkladů je jasný úpadek vztahů ve společnosti. Nikdo si nemohl být jistý nikým - ani vlastní rodinou a přáteli - , věřit mohl člověk pouze sám sobě.

Ukázky vypovídají o nestálosti situace ve společnosti. Vše se velice rychle měnilo – včetně vztahů a postavení jedinců. Člověk, který včera kritizoval, mohl být dnes sám kritizován a obviněn. Vypovídá o tom i rada otce. „*Jeden den jsi černý, potom rudý, a potom zase černý,*“ řekl. „*Prosím vás, děti, ať děláte cokoli, dávejte pozor na to, co říkáte. Nikdy neříkejte, co si myslíte, i kdyby se vás ptali. Důvěřujte akorát výrokům předsedy Maa, vypadá to, že dneska už je spoleh jediné na ně.*“ “ (Liang 1994: 77)

5.3. Shrnutí analýzy

V memoáru je ukázán postupný rozklad rodiny a to, jak její důležitost ustupovala revolučnímu boji. Rodiče, kvůli budovatelské činnosti, neměli na děti čas a děti, pro svou oddanost Mao Zedongovi, byly ochotni své rodiče zavrhnout na základě jediného obvinění. Nakonec byli členové rodiny Liang roztroušeni do různých částí Číny. Sám autor několikrát obviňuje Kulturní revoluci ze zničení své rodiny, kterou jako mladý tolik potřeboval. Stejně tak zasahovala Strana i do vztahů sousedských, přátelských, milostných a do oblasti vzdělání a kariéry.

Nejen na příkladu odsouzení otce i matky vlastními dětmi chce autor ukázat sílu ideologie, oddanosti revoluci a Mao Zeongovi a tlak, který byl na Čiňany vyvíjen vedením Strany i zmanipulovanou společností. Právě tyto faktory vedly v knize k hrůzným činům, kterých v té době byli lidé schopni – zavržení vlastní rodiny, udání blízkých, porušení zásad lidskosti, fanatismus Rudých gard aj. Autoři v knize jasně odsuzují slepou poslušnost, kterou v tomto memoáru nejvíce demonstruje otec Lianga. *„Jeho oddanost Straně zotročila jeho mysl. Čím hůře se s ním zacházelo, tím méně se pokoušel samostatně rozhodovat.“* (Fairbank 1987: 175)

6. Povídka „Naše střední generace“

Autorkou této povídky, publikované v roce 1980, je Shen Rong (谿容). Tato spisovatelka beletristické prózy se narodila roku 1936 v provincii Hubei. Vystudovala ruštinu na Pekingské univerzitě, pracovala ve vydavatelství a psát začala v 70. letech. Proslavila se právě dílem „Naše střední generace“ (人到中年), které bylo poté i zfilmováno a kladně přijato diváky. (Ying 2009: 166-167) Úspěch spočíval především v tom, že dílo opovrhuje stereotypními pravidly z dob Kulturní revoluce. Proto v Číně také vyvolalo bouřlivé reakce. (Maynard 1996: 70) Shen Rong však nadále pokračovala v psaní děl zaměřených na křivdy spáchané na čínském národu za Kulturní revoluce. (Ying 2009: 167)

Povídka se řadí k introspektivně orientované literatuře reflexe. Autoři tohoto literárního proudu se vrací k událostem kampaně „proti pravičákům“, Velkého skoku a Kulturní revoluce. Zachycují pocity lidí, kteří si těmito chaotickými obdobími prošli a

nyní se snaží vyrovnat se ztracenými roky. K zachycení jejich psychiky využívají nově zavedené postupy. Z nich je v povídce „Naše střední generace“ uplatňován vnitřní monolog a prolínání vzpomínek s realitou. (Hladíková 2013: 90)

Do češtiny novelu přeložila Věna Hrdličková, která ji zařadila do povídkového souboru *Jarní hlasy* vydaného roku 1989 v Praze.

Děj povídky se odehrává těsně po ukončení Kulturní revoluce. Nereflektuje tedy její průběh nebo podmínky, ale ukazuje, jaké následky na mezilidské vztahy intelektuálů mělo jejich politické stíhání, jemuž byli během Kulturní revoluce vystaveni. Problémy této společenské skupiny byly zapříčiněny propojením politické ideologie a všudypřítomné byrokracie. (Ying 2009: 167)

6.1. Děj

Hlavní hrdinkou je oční lékařka Lu Wenting, velice inteligentní a tvrdě pracující žena, která většinu svého života obětovala svému povolání. Přestože má Lu rodinu, kterou miluje – manžela a dvě malé děti vyžadující péči – práce je pro ni vždy na prvním místě. Pracuje s maximálním nasazením, nemá čas odpočívat a jednoho dne její tělo dlouhodobý nápor neunes, doktorka dostane infarkt a skončí v kritickém stavu v nemocnici. Ve chvíli, kdy nemůže mluvit, ani se hýbat, si promítá celý svůj život. Lituje, že si nedokázala udělat čas na svou rodinu, která ji tolik potřebovala. Nakonec se uzdraví, ne však kvůli své rodině, ale kvůli pacientům, které nedokáže opustit. (Maynard 1996: 69)

6.2. Analýza

Lu Wenting žije se svým manželem a dvěma malými dětmi v jedné malé místnosti. Přestože jsou manželé vysoce vzdělání, a ve svých profesích uznávaní, jejich platové podmínky jsou podprůměrné. Lu Wenting si ale nikdy nestěžuje, více než na sebe myslí na ostatní, především na své pacienty. Nejlépe její situace shrnul manžel její nejlepší přítelkyně Yafen, který v následující ukázce reaguje na její skromnost. „*Jen se na sebe podívej. Žiješ s celou rodinou v jedné komůrce, pracuješ do úpadu, nepachtíš se po slávě ani po penězích, vkládáš do práce celé své srdce jako to dobytče, které se spokojí tím, že přežvykuje seno, jen aby dalo mléko a nakrmilo mladé.*“ (Hrdličková 1989: 38) Lu Wenting reprezentuje čínské intelektuály, kteří - během Kulturní revoluce i po ní - tvrdě dřeli pro svou milovanou zemi. Přesto žili v mizerných podmínkách a nebylo s nimi zacházeno příliš důstojně. Zároveň Sheng Rong záměrně vylíčila hlavní hrdinku jako typ

člověka, který byl během Kulturní revoluce „nevyhovující“ - intelektuálka²³ se zálibou ve čtení poezie, která není členem Strany. (Maynard 1996: 69)

Příkladem, na kterém je vidět oddanost lékařky své práci, je chvíle, kdy vážně onemocní její dcerka Perlička. *„Perlička je nemocná, včera večer dostala horečku,“ ozval se v telefonu hlas sestřičky z jeslí. (...) „Mohla byste přijít?“ „Ano, hned přijdu.“ řekla Wen-tching a zavěsila sluchátko. Svůj slib však nesplnila. Tolik nemocných, copak mohla nechat všeho a odejít? (...) Zpočátku slyšela v duchu dětský pláč, volání své holčičky. Potom ji však zaujaly oči nemocných a teprve když prohlédla posledního pacienta, běžela do jeslí.“* (Hrdličková 1989: 30) Z ukázky je zřejmé, že doktorka svádí vnitřní boj. Snaží se sloučit povinnost vůči rodině a oddanost práci, nakonec vždy upřednostní své pacienty a rodinu s výčitkami svědomí odsune na druhé místo.

Pravým opakem Lu Wenting byla manželka náměstka ministra, jehož operaci očí měla Lu vést. Manželka neustále lékařku zdržovala množstvím nesmyslných otázek, dávala okázale najevo, že pro ni doktorka Lu není dostatečně kvalifikovaná a snažila se plést do postupu operace. *„Začala rozebírat toto téma z ideologického hlediska a požádala lékařku, aby jí vyjmenovala všechny okolnosti, za kterých by operace mohla probíhat nepříznivě.“* (Hrdličková 1989: 45) Náměstkova žena je autorkou záměrně postavena do protikladu k Lu Wenting. Je arogantní, domýšlivá, myslí jen na své zájmy, ráda používá fráze a díky členství ve Straně je velice sebejistá. (Maynard 1996: 69)

Lékařka je v díle popsána jako silný jedinec, který statečně snáší vše, co jí osud postaví do cesty. Jejím opakem je Yafen, její nejlepší přítelkyně, která křivdy Kulturní revoluce snášela velice špatně. Před odletem do USA napsala své přítelkyni Lu v dopise na rozloučenou: *„Nejsem tak silná jak ty. Ačkoliv jsem v posledních deseti letech zdaleka tolik nezkusila, neuměla jsem své nesnáze trpělivě snášet. (...) „ Pochopila jsem, že máš dost pevné vůle, abys vydržela všechny rány osudu a šla životem svou vlastní cestou. Kdybych měla jen polovinu tvé odvahy a vůle, tak bych dnes neodjížděla.“* (Hrdličková 1989: 75-76)

---

²³ Jedním z cílů literatury a umění během Kulturní revoluce bylo vyzdvihnout kvality rolníků, dělníků a vojáků. (Lu 2004: 116) Vylíčení intelektuála jako kladného hrdiny je v této povídce záměrně použito jako jeden z příkladů vystupujících proti stereotypům Kulturní revoluce. (Maynard 1996: 69-70)

V následující ukázce je popsán moment z doktorčiny myslí, ve chvíli, kdy si myslí, že umírá. „*Ted' zahlédla svého muže, běží za ní, jeho postava se odráží ve vodě. Pospíchá ze všech sil, aby ji dohonil, a volá třesoucím hlasem: „ Wen-tching, nemůžeš nás opustit!“ Chce se zastavit, počkat na něho, aby jí pomohl na břeh, ale neúprosný proud ji odnáší. „Paní doktorko“ Paní doktorko!“ Na břehu je Ja-fen v bílém plášti a její muž, je tu i ředitel nemocnice Čao, přednosta oddělení Sun, (...) a plno pacientů – některé z nich ani nezná – a všichni ji volají, aby se vrátila. Ano volají mě! Nemůžu odejít, nemůžu! Vždyť toho musím ještě tolik udělat!“ (Hrdličková 1989: 65-66) V tu chvíli začala bojovat a nakonec nad smrtí zvítězila. Povídka končí ve chvíli, kdy s pomocí muže odchází z nemocnice.*

6.3. Shrnutí analýzy

Povídka chce především upozornit na situaci intelektuálů ve středních letech, kteří jsou pro modernizaci Číny nepostradatelní. Jejich podmínky vyjádřil přítel Lu Wenting. „*Každý dnes ví, že Čína bez lidí střední generace neobejde. Proto se ptám, kdo se zajímá o problémy těchto lidí, na jejichž bedrech spočívá břemeno péče o rodinu, o výchovu dětí. A to se někteří z nich ještě starají o staré rodiče. Lidé ve středním věku znamenají tolik nejen proto, že jsou talentovaní a zkušení, ale i proto, že hodně zkusili, přinesli velké oběti a s nimi trpěly a přinášely oběti i jejich ženy a děti.“* (...) „*A teď, když na nás leží zodpovědnost za modernizaci Číny, cítíme, že nám nestačí ani vědomosti, ani duševní a fyzické síly. Právě v přetížení a stresu je naše neštěstí.*“ (Hrdličková 1989, 41) Povídka je voláním po zlepšení podmínek intelektuálů ve středních letech. (Maynard 1996: 70) Ti se obětovali nejdříve pro úspěch Kulturní revoluce a následně pro „*přeměnu v moderní průmyslový stát*“. (Hrdličková 1989: 290). Jejich rodiny i osobní blaho ustoupilo vizi krásné budoucnosti, přesto jejich úsilí nebylo – podle Shen Rong - doceněno. Zacházení, kterému byli intelektuálové během Kulturní revoluce vystaveni, se negativně podepsalo na jejich životech i vztazích a jeho následky přetrvávaly i po ukončení samotné revoluce.

7. Povídka „Dopis“

Autorem povídky Dopis je Feng Jicai (冯骥才), známý čínský spisovatel, malíř a kaligraf. Narodil se 9. 2. 1942 v Tianjinu a řadí se ke generaci, která si prošla Kulturní revolucí. Na základě osobních zážitků z této doby se rozhodl, že se stane literárním

historikem a podá budoucí generaci svědectví o tom, co se během let 1966-76 skutečně událo. Na téma Kulturní revoluce píše v letech 1978-89. Roku 1988 byl jmenován místopředsedou Čínského svazu spisovatelů. (Chong 2002: 319-320)

Povídka „Dopis“ (啊!) – někdy uváděna pod názvem Ach! – vyšla v Číně roku 1979. Je označována jako jedno z nejlepších Fengových děl popisující Kulturní revoluci. (Chong 2002: 325) Feng Jicai se v tomto díle snažil především popsat, jak různé osobnosti reagují na průběh kampaní probíhajících za Kulturní revoluce. V povídce zachycuje nejen situaci intelektuálů během Kulturní revoluce, ale také atmosféru, psychologii lidí a jejich reálné zkušenosti z tohoto období. Zároveň demonstruje ultralevicové metody, uplatňované pro udržení lidí v poslušnosti. (Chong 2002: 325-328)

Stejně jako povídka „Naše střední generace“ se i tato řadí k literatuře reflexe z konce 70. a začátku 80 let 20. století. Přestože je toto období označováno jako období politického a literárního uvolnění, stále existovaly hranice, které nesměly být překročeny – viníky Kulturní revoluce mohli být označeni pouze členové Bandy čtyř apod. (Hladíková 2013: 77) Feng Jicai a Shen Rong neměli při psaní tak „volnou ruku“ jako měl Liang Heng v USA. Zároveň píší na základě bezprostřední zkušenosti z nedávné doby, zatímco Yan Lianke posuzuje události Kulturní revoluce s více než dvacetiletým odstupem. Vybraná díla byla tedy psaná za velice odlišných podmínek.

7.1. Děj

Novela popisuje psychickou degradaci nevinného člověka, který je pod tlakem politických kampaní sražen na absolutní dno. Hlavní hrdina Wu Zhongyi je nenápadný, tichý, nerad se jakkoli angažuje a snaží se vyhýbat problémům. To se mu daří až do chvíle, kdy obdrží dopis od bratra. Ten ho upozorňuje na možnost prozrazení jeho mladické nerozváženosti, která by pro něj, v době vyhledávání pravicových živlů a třídních nepřátel, mohla být osudná. Dopis – odpověď bratrovi – ale Wu před odesláním ztratí. Od té doby žije ve strachu, že dopis někdo nalezne a použije proti němu. Změna jeho chování vzbuzuje velkou pozornost, na což nakonec doplatí, je odhalen a poslán na převýchovu, kde je psychicky i fyzicky mučen. Z převýchovy odchází jako nový člověk, který věří ideálům Kulturní revoluce. Po návratu domů najde dopis, který vše rozpoutal.

7.2. Analýza

Wu Zhongyi je zaměstnancem historického ústavu, kde se děj novely odehrává. *„Jeho minulost byla jako list nepopsaného papíru. Protože vždy jednal opatrně, budil všeobecnou důvěru. Byl mírné povahy a do ničeho se nepletl. Před časem se v ústavu vytvořily dvě frakce, které spolu bojovaly na život a na smrt, ale on se i tehdy držel stranou, a když se ho někdo snažil získat, jen se usmíval a mlčel. (...) Byl to zkrátka a dobře přebytečný člověk.“* (Hrdličková 1989: 191) Vždy takový nebyl. Během studentských let byl *„cílevědomý a plný nadšení (...), neobyčejně vnímavý, všechno ho zajímalo, neustále kladl otázky, měl důvěru ve svou schopnost samostatně uvažovat (...) a hovořil otevřeně o všem, co si myslel.“* (Hrdličková 1989: 194) Vše změnila kampaň „proti pravičákům“, která zničila život jeho bratrovi – prohlášeného za „pravičáka“ - i celé rodině. Po této zkušenosti se Wu uzavřel do sebe a bál se jakkoli projevat.

V období Kulturní revoluce však nebyl sám, kdo žil v obavách. Nikdo si nemohl být jistý tím, co se stane. *„... v době, ve které žili, nepomohly ani ty největší zásluhy a docela maličká chyba mohla mít dalekosáhlé důsledky. Bylo nutné opatrně promyšlet každý krok, ale ani to nebylo často nic platné. Ve zlověstné atmosféře kampaní se i lidé, o nichž se dalo předpokládat, že se nemají čeho obávat, trásli strachem a neměli chvilku klidu.“* (Hrdličková 1989: 191) A právě to, jak se různí jedinci vyrovnávají s celkovou atmosférou kampaní, se Feng snaží v novele ukázat.

O tom, jak moc kampaně zasáhly mezilidské vztahy, dokládá průběh přátelství Wu a Zhao Changa – jeho nejlepšího přítele a dlouholetého kolegy z ústavu. Zhao Chang *„ochotně svému příteli pomáhal a dohlížel na něho. Kdyby mu každý rok před začátkem zimy nebyl zasadil rouru od kamen do komína, byl by Wu snad zmrzl. (...) Dlouholetý styk s Čao Čchangem ho však přesvědčil, že tomuto člověku může důvěřovat. To je přítel, jakého potřebuji, myslíval si.“* (Hrdličková 1989: 214) Vše skončilo s příchodem Kulturní revoluce. *„Změnilo se myšlení lidí, jejich morálka, názory a vztahy.“* (Hrdličková 1989: 214) Poprvé to Wu pocítil ve chvíli, když Zhao vyvěsil dazibao s jeho jménem a obviněním a získal funkci vedoucího oddělení, kterou původně zastával Wu. Nejvíce ale poznamenalo jejich vztah Zhaovo prořeknutí. V opilosti totiž Wuovi pověděl o intrikách ve vedení, které kampaně provází. Po vystřízlivění si Zhao uvědomil, že udělal velkou chybu. *„Za normálních okolností by takové prořeknutí moc neznamenal, zvláště proto, že Wu nebyl z těch, kdo si libují v intrikách a rozhodně by ho ani nenapadlo donášet*

z vlastní iniciativy na přítele. Ted' však, když zase začala nová kampaň, bylo všechno jiné. Výroky, které řekl v opilosti, by ho mohly nejen poškodit, ale i zničit. Vědomí, že ses někomu odhalil, tě nutí, abys byl před ním neustále ve střehu, ať je to kdokoliv. Proto Čao Čchang sledoval každé Wuovo hnutí a rozestřel kolem něho jakousi neviditelnou síť, aby mu nic neuniklo.“ (Hrdličková 1989: 219) Nastalo mnoho situací, kdy oba za každou maličkostí viděli zradu toho druhého, paranoia se stupňovala. „V dalších dvou dnech se Wu Čung-i a Čao Čchang trápili dohady, vzájemně se podezřívali a báli se jeden druhého.“ (Hrdličková 1989: 224)

Zhao Chang „...byl zkušenější než Wu Čung-i, více se ovládal a nedával city najevo. Ve skutečnosti však na tom nebyl ani o trochu lépe než Wu Čung-i. Měl strach a trápil se stejně jako on. Začal proto Wuu nenávidět a přál mu, aby vážně onemocněl, aby ho cestou potkala nějaká nehoda nebo aby se dostal do situace, která by ho navždy umlčela, a on už se ho nemusel bát. (Hrdličková 1989: 225) Tato situace vygradovala téměř na konci novely, kdy se Zhao dobrovolně zapojil do špehování Wuu a stal se tím, kdo se zasloužil o jeho zatčení. Na této ukázce je dobře vidět, že ač oba přátelé stojí v podobné situaci – bojí se, že budou udáni – každý reaguje naprosto jinak. Wu pouze čeká a doufá, že ze všeho vyvázne bez úhony, naproti tomu Zhao bere zodpovědnost do svých rukou a jedná. Je schopen pro svou záchranu udělat cokoli, dokonce i obětovat nejlepšího přítele. „Za jednu noc se vztahy mezi lidmi změnilы k nepoznání. Na toho, kdy byl včera přítel, nebylo dnes už spolehnutí. Přátelství se rozplynulo, jako roztaje jarní sníh. Hlavní zásadou se stalo jak ty mně, tak já tobě a nikdo se tím netajil.“ (Hrdličková 1989: 207)

Hlavním problémem Wu Zhongyiho byl dopis, který ztratil a který ho, pokud by skončil ve špatných rukou, mohl zničit. Šlo o odpověď bratrovi, který mu psal o obavě, že by jeho řeč - kritika poměrů v Číně z jeho studentských let -, mohla být jedním z účastníků vyzrazena. Od té doby žil v neustálém strachu. Podezřívával každého, že dopis našel a chce použít proti němu. Trápily ho paranoidní představy, nedokázal se soustředit na běžné činnosti a poutal pozornost. „Byl bledý, oči mu za skly brýlí neklidně tékaly a snažil se vyhnout přímému pohledu. (...) Když na něho někdo zavolal nebo se najednou ozval nějaký hluk, trhl sebou jako poplašený vrabec. Byl roztržitý a každou chvíli něco upustil. (Hrdličková 1989: 230) Jeho nezvyklé chování zapříčinilo, že si ho všiml Jia Dazhen, vedoucí akčního výboru a sadistický kádr, který měl na starosti vyhledávání třídních nepřátel. Rozhodl se odhalit Wuovo tajemství za každou cenu. Díky donašečství Zhao Changa, vytváření nátlaku a zastrašování uspěl. Wu psychický teror nevydržel a o

dopise mu pověděl. Aby Jia Dazhen donutil Wua prozradit všechna tajemství, napovídal mu, že dopis má u sebe a zná všechny jeho prohřešky. Na základě této lži se Wu ke všemu přiznal. Byl poslán na převýchovu, kde byl mučen a donucen udat všechny účastníky Čtenářského kroužku, kteří jeho projev před mnoha lety vyslechli, včetně milovaného bratra. „*Denně ho vyslýchali, někdy až do půlnoci. Aby zvýšili nátlak, svolali několik velkých kritických schůzí a dohnali ho až ke konci sil*“ (Hrdličková 1989: 248) Nakonec se podřídil požadavkům režimu jako první. Zapřel vše, čemu dosud věřil a zradil nejen členy Čtenářského kroužku, ale především sám sebe. Byl tedy úspěšně „převychován“ a propuštěn.

Když se vrátil domů, našel v umyvadle ztracený dopis, který tam po celou dobu ležel bez cizího vědomí. Vše, čím si za poslední měsíce prošel, bylo tedy naprosto zbytečné a nemuselo se nikdy odehrát.

7.3. Shrnutí analýzy:

V povídce „Dopis“ je díky zachycení proudu vědomí hlavní postavy ukázáno, že napjatá atmosféra a metody kádrů společně s tlakem okolí, měly destruktivní vliv na psychiku jedince i pevné přátelství. Kampaně provázel strach všech zúčastněných. Přesto se někteří dokázali rychle zorientovat a udělat vše pro svou záchranu – i když to znamenalo zradit nejlepšího přítele. Naopak jedinci jako Wu Zhongyi neměli sílu se vzepřít této moci, nechali se pohltit a ztratili tak sami sebe. Autor ukazuje, že pro přežití v době Kulturní revoluce bylo nezbytné uchýlit se k jednání a způsobům, které byly za normálních okolností naprosto nemyslitelné. Každý podezříval každého a přátelství - založené na důvěře a vzájemné pomoci - nebylo možné.

8. Novela „Služ lidu!“

Autorem satirické novely „Služ lidu!“ (为人民服务) je známý tvůrce novel a povídek Yan Lianke (阎连科), žijící nyní v Pekingu, kde vyučuje literaturu. Narodil se roku 1958 v provincii Henan a v roce 1985 vstoupil do armády. Na základě dobré znalosti vojenského prostředí zasadil děj novely právě tam. (Ying 2010: 231) Byla mu udělena řada literárních ocenění. Mezi nejvýznamnější patří cena Lu Xuna z roku 2000, ocenění Lao She z roku 2004 a česká literární cena Franze Kafky, udělená roku 2014. Jeho novela „Služ lidu!“ byla v roce 2005 v Číně okamžitě zakázána kvůli parodování Mao Zedongova kultu osobnosti, armády a také kvůli množství erotických scén. (Liu 2016: 186) Přesto se šířila na internetu a následně vyšla v roce 2007 v Londýně²⁴ a řadě dalších zemích, mezi něž se řadí i Česká republika díky překladu Petry Andělové z roku 2008.

Děj se odehrává v Číně 60. let uvnitř Čínské lidově osvobozené armády, kdy na pozadí probíhá Kulturní revoluce. V době, do které je příběh zasazen, je kult osobnosti Mao Zedonga na vrcholu a jakékoli provinění proti Straně nebo samotnému předsedovi je bráno jako závažný „kontrarevoluční zločin“. Yan Lianke se na tuto událost čínských dějin dívá s odstupem více než dvaceti let a striktně odsuzuje silný zásah ideologie do života lidí i zkorumpovanost armády té doby.

8.1. Děj

Hlavní postava novely - Wu Dawang - slouží jako vrchní ordonanc v domě divizního velitele a jeho ženy Liu Lian. Přestože má ve své rodné vesnici ženu a syna, nechá se velitelovou manželkou svést a začne si s ní milostný románek. Prostřednictvím zakázaného vztahu se mění jejich priority i pohled na dění okolo a postupně se zbavují pout ideologie. Skrz činy milenců zesměšňuje Yan Lianke hodnoty vyzdvihované během Kulturní revoluce a odsuzuje její absurditu.

8.2. Analýza

Nejdříve je důležité vystihnout postoj hlavního hrdiny k režimu Kulturní revoluce, v jejímž období příběh probíhá. Wu Dawang je „voják, do něhož armáda zasela ideály, a toužil v životě dosáhnout vznešených cílů. Těšila ho důvěra a úcta divizního velitele a

---

²⁴ Knihu do angličtiny přeložila Julia Lovell a vyšla v londýnském vydavatelství Constable & Robinson

armády jako celku, byl hrdý na to, že je mužem odhodlaným bojovat za komunismus do posledního dechu. Věděl, co má dělat a co říkat – i to, co dělat ani říkat nesmí.“ (Yan 2008: 29)

V první části nás autor seznamuje s důležitostí hesla Služ lidu!, které čtenáře provází celým příběhem. Zároveň představí hlavní zásady, které si Wu Dawang osvojil díky životu v armádě. „... věděl až moc dobře, jak zní tři základní pravidla Čínské lidové osvobozené armády: zbytečně nemluvit, zbytečně se nevyptávat, zbytečně nic nedělat. (Yan 2008: 14) Vzhledem k tomu, že tato pravidla bez výhrady přijal a řídil se jimi, získal si naprostou důvěru divizního velitele, který mu tak svěřil péči o celý dům i jeho mladou ženu Liu Lian ve chvílích své nepřítomnosti. Heslo Služ Lidu! i tři základní pravidla, na která Wu Dawang vzpomínal, byla neoddelitelnou součástí jak života vojáků, tak života většiny obyčejných lidí na konci 60. let 20. století a zasahovala do všech oblastí života. Tato hesla ospravedlňovala jakékoliv trestání individuálního chování státem či armádou. Služ lidu! bylo vykládáno způsobem, který znamenal, že oddaná služba konkrétnímu důstojníkovi znamená budování komunismu. Jakékoli neuposlechnutí nebo zanedbání povinností či rozkazu znamenalo ohrožení celého systému. Tento fakt Yan Lianke v knize zesměšňuje.

Liu Lian položila základ zápletky celé novely ve chvíli, kdy se pokusila svést Wua. Ten nejdříve odmítl. Věrnost ideálům revoluce a ideím Mao Zedonga byla silnější než touha. Zde se poprvé projevuje jakýsi Wu Dawangův vnitřní boj mezi jeho dosavadními postoji a základními lidskými potřebami a touhami, které se Kulturní revoluce pokoušela z myšlení lidí eliminovat. Nakonec, aby Wu Dawang dostal svému poslání „sloužit lidu“, uposlechl a splnil příkaz.

Následující ukázka je z jejich první intimního sblížení, které je od samého začátku provázáno heslem Služ lidu!. „*Služ lidu,*“ *přikázala mu. „Sundej to.“ Košile padla. Knoflíky se s lupnutím rozepínaly jeden po druhém, až se objevilo tilko s planoucím nápisem Sloužit lidu!* „*Služ lidu,*“ *pobídla ho znovu. „Sundej to.“ Tilko následovalo košili. „Pokračuj, Služ lidu.“* (Yan 2008: 69) Mao Zedongovo heslo od té doby sloužilo k ospravedlnění jejich milostných aktivit. (Yan 2012: 3)

Jejich zakázané dobrodružství a vášně, která ho provázela, oba naplno pohltily. Sex se stal jejich každodenní náplní. „*Časté milování s Liou Lien pro něho představovalo nejhmatatelnější a nejpádnejší důkaz citů, které k sobě vzájemně chovali.*“ (Yan 2008: 75)

Byl to pravý opak vztahu Wu Dawanga a jeho manželky. Příkladem je moment z jejich první společné noci, kdy manželka se sexem souhlasí jen pod příslibem dodržení několika podmínek. Jednou z nich je požadavek, aby se Wu stal stranickým kádrem a ona se tak mohla přestěhovat z vesnice do města. Wu Dawang chápal, že pro manželku jsou *„sex a povýšení nerozlučně spjaty a v sexu vidí jen prostředek, jak si materiálně polepšit.“* (Yan 2008: 123)

O to víc si Wu užíval chvíle s Liu. *“Na romáнку s Liou Lien nejvíce oceňoval právě ono vychutnání si lásky, které bylo v porovnání s jeho bezútešně frigidním manželstvím tak jiné.“* (Yan 2008: 75) Navzájem se o sebe láskyplně starali. I přesto, že byl Wu stále jejím sluhou, byla i ona ochotná překročit onu jasně stanovenou hranici nadřízený-podřízený a ochotně mu připravit například jídlo. Často si představoval, že je jejím manželem a podle toho se ke své milence také choval. *„V důsledku milostného vztahu s Liou Lien se Wu Ta-wang postupně měnil, ač to navenek nebylo znát.“* (Yan 2008: 91)

Důležitým momentem je okamžik, kdy Wu Dawang omylem rozbije bustu Mao Zedonga. Zveličení této nehody je v knize popsáno tak, aby parodovalo podobné myšlení, které se uplatňovalo jak v Maově Číně, tak i jiných komunistických režimech, kdy se i sebemenší prohřešek přirovnal k sabotáži či ke snaze zničit režim.

Následující ukázka je vyvrcholením celého díla, proměny obou hlavních postav a jakýmsi osobním triumfem jejich milostného vztahu nad Kulturní revolucí a kultem osobnosti Mao Zedonga. Vzájemné dokazování lásky se zvrhlo v ničemnou soutěž, o to kdo je větším kontrarevolucionářem a v rámci této bizarní rivality obě postavy ničí veškeré vybavení domu, které byť jen vzdáleně připomíná předsedu Maa, Kulturní revoluci nebo některého z hrdinů této revoluce. Veškerá úcta ke Straně, státu nebo armádě vzala za své a vše čemu Wu Dawang a Liu Lian věřili, bylo zničeno či zneuctěno ve jménu těch nejprimitivnější lidských tužeb. Všechno, co se učili o revoluci a za co měli být připraveni kdykoliv položit život se najednou jeví jako pouhá zbytečnost, kterou je lepší odstranit.

„Hledal způsob, jak jí svou oddanost dokázat. Nakonec mu pohled padl na drť, která zbyla ze sochy, již nejprve rozbil, a poté rozdupal. „Jestli mi nevěříš,“ prohlásil, „tak zavolej bezpečnost a řekni jim, co jsem udělal se sochou. Bud' mě zastřelí, nebo strávím zbytek života ve vězení“.

Liu Lian reagovala: *„Vážně si myslíš, že na tebe zapomenou?“*

„Jsi manželka divizního velitele. Můžeš si zapomenout, na koho chceš. Vím jen tolik, že já na tebe nezapomenu nikdy.“

„Odpřísáhneš to?“

„Bez váhání.“

S pohledem upřeným na portrét předsedy Maa, který visel nad stolem, došla k němu, strhla ho ze zdi, zmuchlala a rozškubala na kousky, které vzápětí hodila na podlahu a pošlapala.

„Můžeš mě taky nahlásit. Kdysi jsme oba patřili k důvěrníkům strany. Ted' jsou z nás obou kontrarevolucionáři. Rozdíl je v tom, že ty jsi zničil sochu předsedy Maa nešťastnou náhodou, jenomže já jsem to udělala schválně. Takže jsem mnohem horší kontrarevolucionář. Už mi věříš?“ (Yan 2008: 104-106) Oba pokračovali v ničení věcí, které měli spojitost s revolucí, dokud nezničili všechny.

Poté se ale vrátil velitel a jejich vztah musel skončit, vzhledem k tomu, že byli prozrazeni. Liu Lian Wuovi zajistila bezpečnou budoucnost a oba se museli vrátit, ke svým starým životům, každý jinde. Jen tabulka s nápisem *Služ lidu!* připomínala Wuovi nejlepší chvíle jeho života strávené s Liu Lian.

8.3. Shrnutí analýzy

Wu Dawang si díky milostnému románku s Liu Lian a nově nabyté sebejistotě začal uvědomovat, že může mít více než jen své nepovedené manželství a služba pro něj nemusí znamenat tu nejvyšší metu. Začal se chovat způsobem, jaký byl pro něj do té doby nepředstavitelný, což bylo pro režim nepřipustné. Yan Lianke zde demonstruje vystoupení jedince z davu a jeho uvědomění si absurdity režimu, kterému sloužil. Je zde zřejmá kritika pravidel Kulturní revoluce, která zasahovala do života jedince ve všech ohledech. Lidé slepě následovali určená pravidla a slova Mao Zedonga a nehleděli na vlastní štěstí.

9. Závěrečné shrnutí analýz

Tabulka č. 1: Motivy, vyskytující se ve vybraných dílech, které měly vliv na proměnu mezilidských vztahů

	Bouřit se je správné	Dopis	Naše střední generace	Služ lidu!
Podmínky intelektuálů	Ano	Ano	Ano	
Kampaň „proti pravičákům“	Ano	Ano	Částečně	
Moc a arogance kádrů	Ano	Ano	Ano	Ano
Láska k zemi	Ano		Ano	
Metody nátlaku a výslech	Ano	Ano		
Kontrast postav odlišných charakterů či sociálních podmínek	Ano	Ano	Ano	Ano
Změna postoje postav	Ano	Ano	Částečně	Ano

V první tabulce jsem shrnula šest hlavních motivů, které významně participovaly na proměně mezilidských vztahů v konkrétních dílech. Na posledním řádku jsem uvedla, zda proměna postoje hlavních postav v díle proběhla. Z mé analýzy vyplývá, že proměna postoje - ať už negativní či pozitivní - nastala ve všech dílech. Změna byla patrná na všech členech rodiny Liang - převážně otci a synovi - v memoáru *Bouřit se je správné*, Wu Zhongyim v povídce „Dopis“ i Wu Dawangovi v novele „Služ lidu!“. U povídky „Naše střední generace“ jsem zaznamenala pouze částečnou změnu. Doktorka Lu sice litovala, že pracovala na úkor rodiny a přála si vše napravit, přesto jejím stimulem se uzdravit byli stále pacienti, nikoliv rodina či ona sama. Na změnách postoje se nejčastěji podílela arogance kádrů, s jakou rozhodovali o životech obyčejných lidí. V prvních třech zmíněných dílech jsou hlavními hrdiny intelektuálové, jejichž vývoj je spjat s kampaní „proti pravičákům“, která do jejich životů i životů jejich rodin negativně zasáhla. V dílech *Bouřit se je správné* a „Naše střední generace“ autoři, navzdory nelehkým podmínkám intelektuálů, vyzdvihují jejich lásku k rodné Číně. Metody nátlaku se objevují v dílech

Bouřit se je správné a „Dopis“. Hlavní hrdinové jsou tvrdě vyslýcháni, každý však reaguje jinak – Wu Zhongyi je zlomen, naproti tomu Liang Henga tato nepříjemná zkušenost zocelí. Ve všech dílech jsou k hlavním postavám postaveny do kontrastu osoby s odlišnou povahou či společenským zařazením. Ty lépe zdůrazní charakteristiky ústřední postavy a většinou ji zásadně ovlivní.

Tabulka č. 2: Proměna konkrétních mezilidských vztahů ve vybraných dílech

	Bouřit se je správné	Dopis	Naše střední generace	Služ lidu!
Rodič-dítě	Ano		Částečně	
Manželé	Ano		Částečně	Ano
Jiné rodinné vztahy		Ano Bratr, švagrová		
Milenci	Ano	Ano		Ano
Přátelé	Ano	Ano	Ano	

9.1. Vztah rodič–dítě

V dílech *Bouřit se je správné* a „Naše střední generace“, kde se motiv proměny ve vztahu rodič-dítě nejvíce vyskytuje, je uvedeno, že rodiče odsunuli své rodiny na druhé místo. Je zde popsána obětavost a zodpovědnost lidí střední generace, která se obětuje pro svou zemi – na úkor rodiny a sebe sama. V obou případech jejich práce a veškerá energie, které do ní vkládají, nejsou doceněny, rodiče skončí psychicky i fyzicky vyčerpaní a litují, že se více nevěnovali své rodině. Změna postojů na základě uvědomění si reality je zřejmá.

Vztahy v rodině se měnily velice rychle. V jeden den byli rodiče milováni a respektováni svými dětmi, následující den považováni za třídní nepřátele. Děti se cítily rodiči podvedeny a zároveň zmateny a poníženy.

9.2. Vztah manželů a milenců

V první části děl *Bouřit se je správné* a „Služ lidu!“ je zmíněno, že předpokladem pro spokojený vztah je stejné politické zařazení. Oba partneři požadují od vztahu oboustrannou výhodnost, láska a jiné city nejsou důležité. I v době, kdy čínská společnost

vycházela z myšlenek konfucianismu, se tento model příliš nelišil – svazky vznikaly na základě dohody rodičů, nikoli výběrem samotných partnerů. V druhé části knih hlavní postavy zpravidla zjišťují, že jim tento starý model nevyhovuje a v nových vztazích nachází to, co jim dříve chybělo – porozumění, vášně nebo lásku. S tímto uvědoměním přichází i pocit něčeho nového, vidí svět jinýma očima, už nejsou tak spoutáni pravidly. S novou láskou přichází i pomyslné vysvobození z pout Kulturní revoluce.

Zároveň je v memoáru *Bouřit se je správné* a povídkách „Dopis“ a „Naše střední generace“ ukázáno, že i v případě, že si aktéři vybrali své partnery na základě vzájemných sympatií, byly jejich vztahy během Kulturní revoluce politickými událostmi narušeny nebo úplně zničeny.

9.3. Přátelství

Jak se změnil vztahy mezi přáteli, demonstruje nejlépe povídka „Dopis“ společně s memoárem *Bouřit se je správné*. Přátelství se začala měnit právě po začátku Kulturní revoluce spolu s kampaněmi, které vybízeli ke kritice blízkých včetně rodiny, kolegů a přátel. Lidé byli ochotni obětovat přitele, jen aby se sami zachránili. Každý podezřívá každého a vzájemná pomoc a důvěra – do té doby pilíře pevného přátelství – nahradilo podezírání a udávání.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo poukázat na to, jak byly ve vybraných dílech prezentovány změny mezilidských vztahů v čínské společnosti během desetiletého období Kulturní revoluce.

V teoretické části jsem si proto musela nejdříve definovat Kulturní revoluci a její nejvýznamnější momenty. Zásadní bylo rovněž pochopení osoby Mao Zedonga a toho, jak okolnosti Kulturní revoluce zapůsobily na literární tvorbu. Pro pochopení vztahů v čínské společnosti jsem charakterizovala myšlenkový systém – konfucianismus -, který byl v Číně do 20. století uplatňován a postupně nahrazován. Díky tomu jsem mohla vztahy ve společnosti před Kulturní revolucí a během ní porovnat a následně vyvodit závěry.

Z teoretické části mé práce vyplývá, že během Kulturní revoluce působilo několik zásadních faktorů, které podnítily změny ve společnosti, respektive v oblasti mezilidských vztahů.

Učení předsedy Mao Zedonga založené na myšlenkách marxismu-leninismu bylo hlavním pilířem života každého Číňana. Roku 1949 definitivně nahradilo vliv konfuciánských tradičních hodnot, jejichž uplatňování se od dob Májového hnutí zásadně omezilo. Kult osobnosti Mao Zedonga dosáhl za Kulturní revoluce vrcholu a hlavním cílem se stal třídní boj a očištění společnosti i Strany od jejich nepřátel. Nástrojem k jejich prosazování a dosažení byly ideologické kampaně a mediální manipulace, které ovlivňovaly názory a směřování čínského národa. Číňané byli do tohoto procesu naplno vtaženi a zapojení do Kulturní revoluce se vyžadovalo od každého. Lidé všech věkových skupin i společenského postavení se vydali do „boje proti kontrarevolucionářům“. Situace se stala nepřehlednou a ve společnosti zavládl chaos.

V praktické části mé práce jsem demonstrovala, jak jsou mezilidské vztahy a jejich proměny vyličený v dílech *Bouřit se je správné*, „Dopis“, „Naše střední generace“ a „Služ lidu!“, kdy největší pozornost jsem věnovala klíčovému dílu práce *Bouřit se je správné*. Zaměřila jsem se převážně na vztahy v rodině, mezi partnery a přáteli. Poukázala jsem na okolnosti, které přispěly k jejich změnám, a také jsem upozornila na prvky, které se autoři v dílech snažili vyzdvihnout. Díky závěrečné analýze mohu nyní odpovědět na předem

stanovenou hypotézu, zda se mezilidské vztahy během období Kulturní revoluce – z pohledu autorů děl – proměnily v negativním slova smyslu.

Z uvedených ukázek i závěrečné analýzy děl je zřejmé, že mezilidské vztahy prošly v období Kulturní revoluce výraznou proměnou. Atmosféra strachu, udávání a ideologického nátlaku donutila čínské občany postavit se proti sobě navzájem bez ohledu na předchozí vztahy či morální kodex. Na základě mého rozboru byly nejvíce zasaženy vztahy mezi dětmi a rodiči, manželi a přáteli. Ti pro zachování čistého třídního profilu a vlastního bezpečí byli ochotni se – pod vlivem ideologie Strany - od svých blízkých zcela distancovat. Autoři děl poukazují právě na destrukci mezilidských vztahů i morální rány, které utrpěla celá čínská společnost a předkládají to čtenáři jako nepříznivý důsledek Kulturní revoluce. Z analýzy děl *Bouřit se je správné*, „Dopis“, „Naše střední generace“ a „Služ lidu!“ tedy vyplývá, že Kulturní revoluce ovlivnila vztahy v rodině, mezi partnery i přáteli v negativní rovině.

Summary

The goal of my bachelor thesis is analysis of literary works of chinese authors who lived in the era of Cultural revolution. Main literary work is Son of the revolution by Liang Heng. With this book I am going to compare czech translations of choosen literary works dealing with Cultural revolution. My thesis is focused on motive of family, love and friendship. Also, I am going to document change of attitude and beliefs which chinese people went through during Cultural revolution. Objective of this sociological view is to document impacts of Cultural revolution on ordinary citizen's life.

Keywords:

analysis, memoir Son of the revolution, chinese literature, Confucius, Cultural revolution, interpersonal relations, Mao Zedong

Seznam literatury

Primární literatura:

HRDLIČKOVÁ, Věna. *Jarní hlasy*. 1.vyd. Praha : Svoboda, 1989. 290 s. ISBN 80-205-0022-7

LIANG, Heng. *Bouřit se je správné*. Přel. Martin Hála. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1994. 262 s. ISBN 80-7106-091-7

YAN, Lianke. *Služ lidu!*. Přel. Petra Andělová. 1. vyd. Praha : BB art, 2008. 157 s. ISBN 978-80-7381-278-2

Sekundární literatura:

BAKEŠOVÁ, Ivana. *Čína ve XX. Století díl 1*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. 126 s. ISBN 80-244-0251-3

BAKEŠOVÁ, Ivana. *Čína ve XX.století, díl 2*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 218 s. ISBN 80-244-0611-X

BRADY, Anne-Marie. *Making the foreign serve China: Managing foreigners in the People's Republic*. 1. vyd. Lanham : Rowman & Littlefield Publishers, 2003. 320 s. ISBN 978-0742518612

DAWSON, R. *Konfucius*. Přel. Stanislava Pošustová-Menšíková. 1. vyd. Praha : Argo, 1994. 109 s. ISBN 80-207-0496-5.

FAIRBANK, John F. *China watch*. 1. vyd. Cambridge Mass : Harvard University Press, 1987. 232 s. ISBN 978-0674117655

FAIRBANK, John F. *Dějiny Číny*. Přel. Martin Hála, Jana Hollanová, Olga Lomová. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1998. 656 s. ISBN 80-7106-249-9

FERMINE, M. *Konfuciova moudrost*. Přel. Šárka Belisová. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 143 s. ISBN 80-7178-841-4

GAO, James Z. *Historical dictionary of modern China (1800-1949)*. 1. vyd. Lanham : Scarecrow Press, 2010. 586 s. ISBN 978-0810876422

- GUO, Jian, Yongyi SONG a Yuan ZHOU. *Historical dictionary of the Chinese cultural revolution*. 1. vyd. Lanham. : Scarecrow Pres, 2006. 504 s. ISBN 978-081-0854-611
- HLADÍKOVÁ, Kamila. *Moderní čínská literatura*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 189 s. ISBN 978-80-244-3840-5
- HONG, Yung Lee. *The politics of the chinese cultural revolution: A case study*. 1. vyd. Oakland : University of California Press, 1978. 384 s. ISBN 978-0520032972
- HONG, Zicheng. *A history of contemporary Chinese literature*. Přel. Michael M. Day 1. vyd. Leiden: Brill, 2009. 636 s. ISBN 978-90-04-15754-5
- CHAN, Alfred. *Mao's Crusade: Politics and Policy Implementation in China's Great Leap Forward*. 1. vyd. New York : Oxford University Press, 2001. 336 s. ISBN 978-0199244065
- CHANG, Jung a Jon HALLIDAY. *Mao: Příběh, který možná neznáte*. Přel. Michaela Ponocná 1. vyd. Praha : Beta, 2006. 719 s. ISBN 80-7306-272-0
- CHONG, Woei Lien. (ed.) *China's great proletarian Cultural revolution: Master Narratives ad post- Mao counternarratives*. 1. vyd. Lanham : Rowman & Littlefield Publishers, 2002, 432 s. ISBN 978-0742518735
- JOHNSON, Kay Ann. *Women, the family, and peasant revolution in China*. 1. vyd. Chicago : University of Chicago Press, 1985. 292 s. ISBN 978-0226401898
- LIU, Jianmei. *Zhuangzi and the modern chinese literature*. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2016. 312 s. ISBN 978-0190238155
- LU, Xing. *Rhetoric of the chinese cultural revolution: The impact on the chinese thought, culture and communication*. 1. vyd. Columbia : University of South Carolina Press, 2004. 266 s. ISBN 978-1570035432
- MANNING, Kimberly Ens a Felix WERNHEUER. *Eating bitterness: New Perspectives on China's Great Leap Forward and Famine*. 1. vyd. Vancouver : UBC Press, 2012, 336 s. ISBN 978-0774817271
- MacFARQUHAR, Roderick, John K. Fairbank. *The Cambridge History of China, Vol. 15: The people's republic, part 2: Revolutions within the Cultural revolution, 1966-1982*. 1. vyd. Cambridge : Cambridge University Press, 1991. 1136 s. ISBN 978-0521243377

- MAO, Zedong. *The chinese revolution and the chinese communist party*. 1. vyd. Peking : Foreign Languages Press, 1954. 56 s.
- MAYNARD, Mary. *New frontiers in women's studies: Knowledge, identity and nationalism*. 1. vyd. Abington : Taylor & Francis, 1996, 268 s. ISBN 978-0748402878
- OBUCHOVÁ, Lubica. *Číňané 21. století*. 1. vyd. Praha : Academia, 1999. 287 s. ISBN 80-200-0641-9
- OBUCHOVÁ, Lubica. *Zásnuby, sňatky, rozvody*. 1.vyd. Praha : Česká orientalistická společnost, 2003. 127 s. ISBN 80-902510-6-4
- OSTŘÍŽEK, J. *Čína ve xx. století do roku 1989*. is.mendelu. [Online] Mendelova universita v Brně, 2013. <https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/index.pl?cast=2284>.
- SHAPIRO, Judith. *China's environmental challenges*. 1. vyd. Cambridge : Polity Press, 2012. 200 s. ISBN 978-0745660905
- SULLIVAN, Lawrence R. *Historical dictionary of the Chinese communist party*. 1. vyd. Lanham : Scarecrow Press, 2012. 400 s. ISBN 978-0810872257
- SULLIVAN, Lawrence R. *Historical dictionary of the People's republic of China*. 2. vyd. Lanham : Scarecrow Press, 2007. 720 s. ISBN 978- 0810853805
- VOCHALA, Jaromír. *Konfucius v zrcadle sebraných výroků*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009. 534 s. ISBN 978-8020016959
- WHYTE, Martin King, William L. PARISH. *Urban life in contemporary China*. 1. vyd. Chicago : University of Chicago Press, 1985. 415 s. ISBN 978-0226895499
- WRIGHT, Arthur (ed.). *The confucian persuasion*. 1. vyd. Stanford : Stanford University Press, 1960. 400 s. ISBN 978-0804700184
- YAN, Jiaqi a Gao GAO. (překl.) *Turbulent decade: A history of the cultural revolution*. Překl. Daniel W. Y. Kwok. 1. vyd. Honolulu : University of Hawaii Press, 1996. 698 s. ISBN 08-248-1695-1
- YAN, Lianke. *Lenin's kisses*. Přel. Carlos Rojas. 1. vyd. New York : Grove Press, 2012. 513 s. ISBN 978-0-8021-2037-3
- YING, Li-Hua. *Historical dictionary od modern Chinese literature*. 1. vyd. Maryland : Scarecrow Press, 2009. ISBN 081085516X

YING, Li-hua. *The A to Z of modern chinese literature*. 1. vyd. Maryland : Scarecrow Press, 2010. 500 s. ISBN 978-0810876149

YU, Tianlong. *In the name of morality: Character education and political control*. 1. vyd. New York : Peter Lang Publishing Inc.,2004. 168 s. ISBN 978-0820467252